

Hrvatsko tradicijsko stvaralaštvo u likovnom izričaju predškolske djece

Nedeljko, Smiljana

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:951643>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-23**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

SMILJANA NEDELJKO

**HRVATSKO TRADICIJSKO STVARALAŠTVO U LIKOVNOM
IZRIČAJU PREDŠKOLSKE DJECE**

DIPLOMSKI RAD

Čakovec, srpanj 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

SMILJANA NEDELJKO

**HRVATSKO TRADICIJSKO STVARALAŠTVO U LIKOVNOM
IZRIČAJU PREDŠKOLSKE DJECE**

DIPLOMSKI RAD

Mentor:

izv. prof. dr. art Kristina Horvat Blažinović

Čakovec, srpanj 2022.

Sadržaj

SAŽETAK	4
SUMMARY	4
1. UVOD	1
2. BAŠTINA - MATERIJALNA I NEMATERIJALNA	2
2.1. <i>Turistička ponuda Međimurja</i>	5
3. ZNAČAJ POTICANJA LIKOVNOGA STVARALAŠTVA U PREDŠKOLSKOJ DOBI - Dječje likovno stvaralaštvo	6
3.1. <i>Uloga odgojitelja u poticanju dječjeg likovnog stvaralaštva</i>	7
3.2. <i>Rad djece na projektu</i>	8
4. POSREDOVANJE UMJETNOSTI	9
5. LIKOVNI RADOVI, TEHNIKE, RAZRADA	10
5.1. <i>Licitarska srca</i>	11
5.2. <i>Tradicijske igračke - flomaster</i>	15
5.3. <i>Oslikavanje kartonskih kutijica prema motivima na drvenim tradicijskim igračkama</i>	18
5.4. <i>Tradicijska maska - od kartona i tuljaka</i>	21
5.5. <i>Tradicijska maska - crtež</i>	24
5.6. <i>Uskršnja jaja - Obilježavanje Uskrsa - šivanje</i>	28
5.7. <i>Marama; robec prelevanec</i>	30
5.8. <i>Drvena tradicijska posuda, modeliranje od gline</i>	33
5.9. <i>Čipka</i>	35
5.10. <i>Tkanje</i>	37
5.11. <i>Osvrt na likovne aktivnosti</i>	40
6. SURADNJA S LOKALNOM ZAJEDNICOM	41
6.1. <i>Suradnja s akademskim umjetnikom Mihaelom Štebihom, jaja od gipsa, pisanice od stiropora</i>	41
6.2. <i>Centar za kulturu, Plesni studio Teuta, plesna predstava Gđa pozoj spi</i>	45
6.3. <i>Posjet Riznici Međimurja - Muzej Međimurja Čakovec</i>	46
7. ZAKLJUČAK	48
8. LITERATURA:	49

SAŽETAK

Izgradnja identiteta kod djece, povezanost s lokalnim običajima, djelovanje pojedinca i grupe kao čuvara vrednota nekoga naroda tema su ovoga rada. Aktivnosti vezane uz tradicijsko stvaralaštvo u sustavu ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja važan su dio kulture i temeljnih posebitosti nekoga kraja. Izgradnja kulture življenja, u kojoj se očituje ljubav prema zavičaju i običajima, velika je odgovornost za odgojitelja. U današnje moderno vrijeme, u životu punome brzine i promjena, kulturu i tradiciju nepravедno se zanemaruje. Komunikacija djece s kulturom i tradicijskim stvaralaštvom događa se u DV Cvrčak, PO Stonoga, Novo Selo Rok provodeći aktivnosti s temom tradicijskih vrijednosti. Očuvanje tradicije važno je mnogim kulturama i nacijama. Potrebno je uvesti djecu u proces otkrivanja baštine i istraživanja s poštovanjem. Otkrivanje likovne kreativnosti djece, poticanje djece da se s poštovanjem odnose prema temi tradicijske kulture, istraživanje različitih tradicionalnih i implementacija modernih tehnika u provođenje aktivnosti s djecom, najbolji su način da zaštitimo i očuvamo narodnu baštinu u budućnosti. U ovome su radu opisane mnoge likovne aktivnosti tijekom kojih su djeca upoznavala tradicijsku kulturu Međimurja. Istraživali su licitarska srca, tradicijske maske, tradicijske igračke, marame, čipku i tkanice. Motivirati djecu rane i predškolske dobi za ljubav prema zavičaju i daljnjemu istraživanju tradicijskih motiva i običaja cilj je koji je ispunjen provođenjem likovnih aktivnosti i zaokružen posjetima Riznici Međimurja i plesnoj predstavi „Gda pozoj spi”. Iskustva koja su djeca stekla najbolji je put za daljnji razvoj kreativnosti i očuvanja kulturne baštine Međimurja.

Ključne riječi: baština, zavičajni identitet, likovne aktivnosti, rani i predškolski odgoj i obrazovanje, hrvatska tradicija

SUMMARY

Croatian traditional creativity in the artistic expression of preschool children

The raising of identity in children, the connection with local customs, the actions of individuals and groups as guardians of the values of a nation are the topics of this graduation thesis.

Activities related to traditional creativity in the system of early and preschool upbringing and education are an important part of the culture and fundamental peculiarities of a region. Building a culture of living in which love for the homeland and customs is manifested is a great responsibility for the educator. Modern times, life full of speed and changes, culture and tradition are unfairly neglected. Children's communication with culture and traditional creativity takes place in DV Cvrčak, PO Stonoga, Novo Selo Rok through the topic of traditional values. Preserving traditions is important to many cultures and nations. Children need to be introduced to the process of heritage discovery and research with respect. Discovering the artistic creativity of children, encouraging them with respect to the topic of traditional culture, researching with children different traditional and implementing modern techniques in carrying out activities with children, are the best way to protect and preserve national heritage in the future. This paper describes many art activities with various materials through which children got to know the traditional culture of Međimurje. They researched licitar hearts, traditional masks, traditional toys, scarves, lace and fabrics. Motivating children of early and preschool age to love their homeland and to further explore traditional motifs and customs is the goal, which is fulfilled through art and rounded off by visits to the Međimurje Treasury and the Dance performance Gđa pozoj spi. The experiences gained by the children are the best way to further develop creativity and preserve the cultural heritage of Međimurje.

Keywords: heritage, native identity, art activities, early and preschool education, Croatian tradition

1. UVOD

U programima predškolskih ustanova prisutni su elementi njegovanja i očuvanja tradicijske kulture, kulturne baštine. U nekim vrtićima takvo nastojanje (da se sačuva od zaborava, da se njeguju običaji, da se oblikuju novi naraštaji čuvara tradicije) postaje kultura življenja. Odgojitelji, djeca, roditelji u suradnji s lokalnom zajednicom trude se kako bi se djeca što više povezala s lokalnim običajima, sjedinila s lokalnim govorom i u budućnosti bila kreator života društvene zajednice. Kultura je važna da bismo razumijeli izgradnju identiteta kod djece predškolske dobi i kao odnos djelovanja pojedinca i društva. Kulturna je baština mjesto čuvanja najvećih vrednota nekoga naroda, čini najveći dio kulture koja se na taj način prenosi i jedan je od temeljnih kulturnih posebitosti. Baština je nosioc identiteta i postojanja te se razvija kao društveno biće. Ignoriranje tradicije i aktivnosti vezane uz tradicijsko stvaralaštvo u predškolskome odgoju znači djeci uskratiti dio kulturnoga naslijeđa, povijesti i duhovne vrijednosti.

U današnje vrijeme modernih tehnologija, uz današnji način života pun promjena i zaborava, kultura i tradicija postaju sve manje važne. Moderne su tehnologije učinile da je sve manje važno govoriti na dijalektu, običaji se ne njeguju, stara znanja su zanemarena. Mladi ljudi, koji su roditelji djece predškolske dobi, ne čine gotovo ništa kako bi razvijali zavičajni identitet svoje djece, stoga je odgovornost odgojitelja u tom kontekstu još i veća.

Važno je očuvati običaje, tradiciju, jezik i dijalekt i razvijati identitet koristeći tradicijsko stvaralaštvo za djecu. Neke su riječi u našem jeziku već zaboravljene, a tradicija se ne njeguje. Od rane dječje dobi važno je poticati razvoj zavičajnoga identiteta da bi se stekla ljubav prema zavičaju i tradiciji i da bi najmlađi nosili očuvanje nematerijalne baštine. Bogatstvo običaja i baštine potrebno je sačuvati, a djeci pomoći shvatiti zavičajne vrijednosti i razvijati ljubav prema kraju iz kojega dolaze. Rana takva iskustva od iznimnoga su značaja za razvitak zavičajnih vrijednosti, počevši od sredine u kojoj je osoba rođena i u kojoj se odgaja. Potrebno je pružiti prave, iskustvene spoznaje za djecu. Ponuditi djeci poticajnu okolinu koja će, prema suvremenim načelima djetinjstva, kvalitetnim sadržajima pratiti načelo zavičajnosti u ranome odgoju i obrazovanju. Odgojitelj ima zadatak neprestano stvarati poticajno okruženje u kojemu osmišljava zanimljive aktivnosti, praktične zadatke i igre koje će djeca slobodno birati prema svojim sklonostima i sposobnostima.

U DV Cvrčak iz Čakovca, PO Stonoga iz Novog Sela Rok očuvanje tradicijskih vrijednosti u brojnim aktivnostima postalo je imperativ, vrtić je mjesto gdje se tradicija živi i pruža djeci komunikaciju s tradicijskim stvaralaštvom. „Dječje tradicijsko stvaralštvo ima sve bitne elemente predajne kulture. Prenošeno s koljena na koljeno očuvalo je mnoge stare običaje. Naš je narod oduvijek nastojao djeci, kao nastavljačima samosvojnosti i kulture zavičajnoga kraja, prenijeti „život i običaje“ svojega vlastitog, ali i prethodnih naraštaja.“ (Knežević 1993)

2. BAŠTINA - MATERIJALNA I NEMATERIJALNA

Goran Knežević (Knežević 2010) govori da tradicijska kultura predstavlja usmenu predaju kulturno vrijednoga stvaralaštva koje se dijeli na materijalnu i nematerijalnu kulturu. U materijalnu spadaju sve što čovjek stvara i oblikuje svojim rukama od materijala iz njegovoga života, a u nematerijalnu kulturu spadaju ples, glazba, pjesma, dječje igre, razne druge vještine, umijeća i znanja.

Kulturna je baština mjesto čuvanja najvećih vrijednosti nekoga naroda, neke kulture. U baštini se ogleda identitet nekoga naroda, baština svjedoči povijesnim događajima na određenim prostorima. Održavanje baštine živom i razvoj kulture svakoga društva ovisi i o načinu prijenosa kulturnih dobara na nove naraštaje. Naraštaje koji tek dolaze da bi sačuvali od zaborava ono što je bilo. Upravo su oni budući čuvari kulturne baštine.

„Sama riječ „baština“ potječe od naziva „očevina“ ili „djedovina“ koji označavaju sveukupnost kulturnoga naslijeđa ili kulturnih dobara, a obuhvaćaju pojedinačna nepokretna, pokretna i nematerijalna kulturna dobra” (Šošić 2014). Pod pojmom baštine najčešće se misli na kulturnu baštinu užega i širega zavičaja, a širinom svojega pojma ona obuhvaća i privatnu baštinu neke obitelji (fotografije, nakit, odjeću, ukrasi...). Iako se u većini situacija na sam spomen baštine prvenstveno misli na kulturnu baštinu, bitno je spomenuti i prirodnu baštinu. Autorica (Kostović Vranješ 2015) navodi da se prirodne odlike sastoje od bioloških, geoloških i fizičkogeografskih formacija koje su od izuzetne svjetske vrijednosti s gledišta znanosti, zaštite i očuvanja prirode i prirodnih ljepota. Također, pojam kulturne baštine uz materijalna podrazumijeva i nematerijalna dostignuća ljudske kulture koja zahtijevaju brigu i očuvanje. Materijalna se kulturna baština redovito dijeli na pokretna i nepokretna kulturna dobra, a

nematerijalnu baštinu čine primjerice plesovi i druge umjetničke izvedbe, glazba, običaji, tradicionalna znanja i vještine, vjerski rituali i drugo (Šošić 2014).

Pojam kulturne baštine prepoznaje materijalne i nematerijalne oblike kulturnoga nasljeđa. Uz zaštitu materijalnoga nasljeđa bitno je prepoznati i važnost očuvanja nematerijalnoga, kao što su određene tradicije, vještine, običaji i rituali. Vrlo se često može čuti da materijalnu baštinu dijelimo na pokretnu i nepokretnu materijalnu baštinu. Pokretna baština obuhvaća sve predmete koji su povezani s ljudskom kulturom te umjetnine poput slika i kipova, čak i predmete primijenjene umjetnosti i obrta poput nakita, posuđa i liturgijskih predmeta, stari novac, stare knjige i tome slično (Šošić 2014).

Republika Hrvatska vrlo je bogata nematerijalnom baštinom. S obzirom na to često se ističe potreba poduzimanja većih mjera zaštite u sudjelovanju s drugim zemljama koje su također potpisale UNESCO-ovu Konvenciju za zaštitu nematerijalne kulturne baštine. Republika Hrvatska veliku važnost vidi u očuvanju na međunarodnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini te u uspostavljanju i unapređivanju već spomenute međunarodne suradnje.

S područja Međimurja tri su kulturna dobra upisana i na UNESCO-ovu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. To su: Međimurska popevka, umijeće izrade tradicijskih dječjih igračaka s područja sjeverozapadne Hrvatske i medičarski obrt s područja sjeverozapadne Hrvatske. U priznavanju Međimurske popevke i naporima vezanim uz promociju narodne popevke malu zaslugu imaju i djeca i odgojiteljice vrtića Stonoga koji su svojom igrom i pjesmom s ostalim izvođačima nastupali u promociji na pozornici Centra za kulturu Čakovec. „Priča o nematerijalnoj kulturi nije potpuna bez ljudi. Oni su nositelji vještina, koji znanja i umijeća održavaju živima i prenose na druge. Ljudi i svijet u kojemu živimo se mijenjaju, stoga se mijenja i nematerijalna baština. Ona poprima druge oblike, ali u svojoj srži i dalje predstavlja poveznicu s prijašnjim” (Riznica Međimurja n.d.).

Djeca svoje cjeloživotno istraživanje kulture i baštine započinju s upoznavanjem kulture svojega naroda prvenstveno kao promatrači, pa čak i kao aktivni sudionici predajne baštine. Utjecaj na dječje igre i osobitost nekoga kraja i vremena ima način života, adekvatnost prostora, sredina u kojoj se nalaze te godišnja doba. Kako navodi Dragić (Dragić 2016) glavni kriterij za uspješan i efikasan rad s djecom je da se s obzirom na dob djeteta odaberu zanimljivi i primjereni sadržaji. Odabrani sadržaji kod djece moraju izazivati znatiželju, neposrednost i pozornost. Zadaća odgojitelja je ponuditi djeci sadržaje

kojima će pjesmom, pričom, pokretom i slično u djeci poticati stvaralaštvo i zadržavati njihovu pažnju.

Dječje tradicijsko stvaralaštvo uvoditi nenametljivo, djecu postepeno upoznavati s kulturom i običajima nekoga kraja te time (Nedeljko, Srša 2021):

- poticati cjeloviti razvoj djeteta
- poticati interes za komunikaciju na standardnome jeziku i na dijalektu
- razvijati osjetljivost za izražavanje na jeziku koji nije materinski
- razvijati jezične vještine, slušanje i govorenje
- zadovoljavati djetetove osnovne i individualne potrebe za radom i odmorom (život i rad ljudi)
- uvažavati djetetove individualne osobnosti, obiteljske prilike i posebnosti prilikom njegovanja običaja
- poticati dijete na stjecanje novih vještina, sposobnosti i znanja, posebno govornih i glazbenih, tradicijom, običajima i obredima
- poticati dijete na uočavanje i poštivanje raznolikosti kultura
- poticati razvoj sluha, osjećaja za ritam
- razvijati glazbeno pamćenje, omogućiti doživljavanje glazbe putem: tradicijskih dječjih pjesmica, folklornih plesova
- poticati razvoj likovnoga i dramskoga stvaralaštva brojalicama, rugalicama, brzalicama, dramatizacijom, pokretnim igrama, različitim likovnim tehnikama
- poticati djecu na očuvanje tradicijske građe (materijalne i nematerijalne)

Dječje predajno tradicijsko stvaralaštvo u Republici Hrvatskoj još, nažalost, nije dovoljno znanstveno istraženo i sistematizirano, a posebno je skromno prisutno u današnjoj literaturi. To samo ukazuje na činjenicu da se tijekom protekloga vremena poklanjalo vrlo malo pozornosti tom, po mnogo čemu, autentičnom stvaralaštvu koje po svojem ustrojstvu zadire u područje više znanstvenih disciplina - etnologije, folkloristike, etnomuzikologije, lingvistike, književnosti, antropologije i dr. (Knežević 1993). Isto tako Knežević navodi da je važno uključiti cjelokupnost dječjega života koji se očituje govorom, pjesmom, igrom, rukotvorstvom, glumom, književnošću, pokretom, te raznim individualnim improvizacijama i imitacijama.

U ovom se radu govori o načinima poticanja zavičajnoga identiteta pomoću različitih likovnih tehnika kod djece predškolske dobi.

2.1. Turistička ponuda Međimurja

Turistička ponuda Međimurske županije, najsjevernije županije u Republici Hrvatskoj, sve više počiva na baštini i tradicijskim manifestacijama. Između Mure i Drave, osebujan je kraj vrijednih ljudi. Kako navodi Turistička zajednica Međimurske županije u Međimurju je srce Hrvatske. „U tijelu Hrvatske, Međimurje je srce koje bije snagom neukroćenih rijeka. Diše svježinom završetaka planinskih obronaka i razigranih krošanja šuma. Prehranjuje se iz čistih polja i vrtova, osnažuje u pčelinjacima. Napaja se božanskim pilom svojih vinograda, regenerira u termalnim vodama koje na površinu zemlje izlaze iz njezinih najdubljih žila. Hrvatski je to cvjetnjak nepomućene ljepote, prirodne ravnoteže i kultivirane zajednice. Mjesto prisnosti s baštinom i priznavanjem modernoga, živahno utočište tradicijske kontinentalne kulinarike vješto prožete trendovskim šarmom. Međimurje. Sjeverna vrata Hrvatske koja, kad otvorite, unesete u srce i zauvijek čuvate svoj dio ljepote otoka između dviju rijeka.“ (Turistička zajednica Međimurske županije, pristupljeno 25. lipnja 2022.)

Čakovec je središte Međimurja. Njegova povijest seže u 1. stoljeće i zvao se Aquama. Korijene današnjega naziva grada pronalazimo u 13. stoljeću kada je grof Dimitrus Csaky izgradio drvenu kulu i obrambene zidine nazvane Csakathurn ili Čakov toranj. Povijesni uspon Čakovca vezan je uz plemićku obitelj Zrinski. Za njihove vladavine u 16. stoljeću utvrda postaje gradom. Međimurje je bilo interesantno mnogim silama zbog strateškoga položaja. Utjecaji na etnološku povijest i pučku baštinu dolazi s raznih strana. Običaji i folklor djelomično su prošarani austrougarskim utjecajem. Glazba je većinom molska, sjetna. U Međimurju se govori kajkavskim dijalektom.

Bogat društven život, kulturni amaterizam, spomen obilježja i neki lokaliteti od posebnoga značaja govore u prilog tome da su Međimurci mnogo baštinili od svojih predaka. Povijesne zbirke mjesto su gdje se može učiti. Čuvari tradicije i kulturna društva neće dozvoliti da velike vrijednosti budu zaboravljene. Naprotiv, oni su garancija da neće. Brojne kulturne manifestacije koje se organiziraju vezane su uz običaje, blagdane, svetišta, pa čak i moderne manifestacije i organizacije koje spajaju vinorodni kraj i vinsku cestu s cestom tradicije. Cesta tradicije je staza planiranih lokacija umreženih u jedinstveni turistički proizvod u Međimurju. Povezuje obrtništvo koje je bila nekada osnova preživljavanja u medij za svakodnevno umjetničko izražavanje. Deset radionica tradicionalnih zanata u ponudi je turistima koji se mogu aktivno uključiti. Značajnije manifestacije u Međimurju su Međimurski fašnik,

Porcijunkulovo, Urbanovo, Ljeto u gradu Zrinskih, smotra Međimurska popevka. Postoji i Dječja smotra Međimurska popevka na kojoj su nekoliko puta već sudjelovala djeca iz vrtića Stonoga sa svojim odgojiteljicama zaradivši svojom autentičnošću pozivnicu na Međimursku popevku. Tradicijske manifestacije i projekti koji se žele prezentirati turistima povezani su u novim projektima Turističke zajednice Međimurske županije Hop On, Boje, okusi i mirisi Međimurja, Moje drago serce, Vinska cesta Međimurja, Z rajnglica međimurskih mamica i mnogi drugi.

Muzej Međimurja osnovan je 1954. U muzeju je predstavljena materijalna i nematerijalna baština Međimurja koja je utkana u etnografsku zbirku otvorenu 1997. U tematskim postavama etnografske zbirke predstavljeno je tradicijsko lončarstvo, izrada čipke i pokladna maska pikač. U Međimurju je 2016. započeo projekt *Nematerijalna baština Međimurja* koji predstavlja nadogradnju višegodišnjega rada kustosa Etnografskoga odjela. Riznica Međimurja interaktivni je novi postav otvoren 2021. O samome muzeju i posjetu djece muzeju govorit ću kasnije u radu.

3. ZNAČAJ POTICANJA LIKOVNOGA STVARALAŠTVA U PREDŠKOLSKOJ DOBI - Dječje likovno stvaralaštvo

Poticanje likovnog stvaralaštva u najranijoj dječjoj dobi jedan je od zadataka odgojitelja, ali svakako i roditelja. Čim dijete počinje istraživati svijet oko sebe, istražuje i likovnost. Likovni je jezik urođena sposobnost namijenjena komunikaciji. Ta će se sposobnost razvijati i povećavati koliko ju pojedinac neguje, odnosno koliko se njome bavi. Djeca likovno izražavaju sadržaje i oblike koje ne mogu ili ne znaju izraziti verbalno, a nalaze se u njihovim mislima i emocijama. Oblici kojima se djeca izražavaju im dokazuju kako u svijetu postoje iskustva i znanja koja još nisu doživjela te ih to motivira na daljnje istraživanje i eksperimentiranje (Belamarić 1987).

Likovne aktivnosti ne pridonose samo umjetničkome izražavanju. Integracija likovnih aktivnosti s ostalim aktivnostima koje se provode u dječjim vrtićima, kao npr. matematičke aktivnosti, glazbene aktivnosti te učenje jezika, nužna je kako bi djeca stekla iskustvo povezivanja pojmova iz različitih područja te da bi sistematizirala individualna znanja o njima. Crte, oblici, ravnoteža, odnosi veličina, linearna perspektiva, prostor, simetrija pojmovi su koje

nalazimo u likovnoj kulturi i matematici, bez tih pojmova ni jedno od tih dvaju područja ne bi postojalo. Likovni rad može pomoći u savladavanju glazbenih aktivnosti te u pamćenju i razumijevanju pročitano sadržaja. Djeca predškolske dobi često ne poznaju sva slova i riječi, tada na temelju književnoga predloška stvaraju slike u svojoj mašti koje kasnije ilustriraju. Skiciranje i crtanje detalja djeci može služiti kao idealan alat za pamćenje novih sadržaja (Šarančić 2014).

3.1. Uloga odgojitelja u poticanju dječjega likovnog stvaralaštva

Autorica (Šparavec 2018) govori o dječjim likovnim aktivnostima kao o najprirodnijem fenomenu i ne postoji ništa prirodnije od dječjega šaranja po podlozi. Govori o oduševljenju djece i iznenađenju koje donosi trag koji ostaje nakon manipuliranja materijalima. Zadatak je odgojitelja zadržati taj dječji entuzijazam što dulje, putem mu pomoći da postane sretan i zadovoljan član društva. Razvijati kreativnost kod djece i provoditi likovne aktivnosti koje pozitivno utječu na razvoj cijele ličnosti. Likovne aktivnosti, crtanje, slikanje, modeliranje, otiskivanje, instaliranje, manipuliranje materijalima uvode djecu u novi svijet kreativnosti i istraživanja, pobuđuje kod njih različita emocionalna stanja, doprinose socijalizaciji, izgrađuju samopouzdanje, utječu na razvoj divergentnoga mišljenja. Važna je i stvaralačka atmosfera u kojoj dijete djeluje. Odgojitelj treba poticati djecu, omogućiti im da se osjećaju ugodno i opušteno, stvoriti sigurnu atmosferu i zadovoljstvo učinjenim.

Kod planiranja likovnih aktivnosti odgojitelj mora uvažavati kontekst u kojemu se one zbivaju. Prostorni i vremenski kontekst te karakteristike djece i odgojne skupine uvažavajući razvojne faze određene dobi. Djeca i bez intervencija odraslih, spontano i prirodno, djeluju kreativno. Ipak, potrebno im je nuditi doživljaj i mogućnosti koju likovnost može dati. Kada se govori o likovnosti predškolskoga djeteta, mora se voditi računa o uvažavanju i prihvaćanju dječjega autentičnog izraza u skladu s razvojnim karakteristikama dobi djeteta. Potrebno je djeci osigurati različite materijale i iskustveno ih upoznati s različitim tehnikama likovnoga stvaralaštva. Djeci je potrebno ostaviti dovoljno vremena i prostora gdje mogu istraživati svoju kreativnost. Upoznavati djecu s likovnom umjetnošću putem slikovnica, posjetama muzejima, susretima s umjetnicima.

3.2. Rad djece na projektu

Tema koju djeca rukovođena vlastitim interesom biraju i tijekom određenoga vremena istražuju je rad na projektu. Odgojitelj im pomaže pri tome, neizravno i diskretno ih potiče, nabavlja im određene potrebne materijale za aktivnosti. Na taj način djecu se potiče na razmišljanje i rješavanje problema, usmjerava ih se na komunikaciju s drugom djecom ili odgojiteljem. Rad na projektu sklop je različitih istraživačkih aktivnosti. Odgojitelj treba djeci pružiti primjerenu i pravovremenu podršku. Na takav način poticati i prirodni razvoj aktivnosti samoga projekta. Autorica Slunjski (Slunjski 2001) govori da rad na projektu uključuje brojno dokumentiranje s različitim namjenama, npr. poticanje djece na raspravu, prisjećanje djece na važne trenutke i događaje povezane s projektom, praćenje tijeka razvoja projekta, završne evaluacije i prezentacije sustručnjacima, roditeljima, široj društvenoj zajednici i slično.

Djeca se rado uključuju u rad na projektu, osobito ako je tema djetetu važna. Obično su djeca inicijatori teme i projekta, projekt polazi od interesa djeteta. Svaki se projekt može nadograditi ili se može proširiti na drugu temu, uključiti nove suradnike. Potrebno je uključiti i osobe izvan ustanove, prvenstveno roditelje, a zatim i užu lokalnu zajednicu, organizirati posjete raznim mjestima vezanim uz projekt. Djeci ponuditi što je više moguće raznovrsnih aktivnosti iz različitih razvojnih područja. U planiranju, organiziranju, provođenju i vrednovanju aktivnosti djeteta ima značajnu ulogu. Otkriva put do informacija, koristi ih u istraživanjima, traži još izvora mogućih informacija. Tijekom rada na projektu djeca su aktivni istraživači te sudjeluju u sakupljanju različitih potrebnih materijala. Oni promatraju promjene koje se događaju njihovim intervencijama, identificiraju nove stvari i pojave na koje nailaze. Klasificiraju materijale i rezultate, sortiraju ih po različitim svojstvima. Bilježe i dokumentiraju - crtanjem, pisanjem, slikanjem, fotografiranjem, modeliranjem i slično. Prepričavaju tijekom događaja, uvježbavaju verbalne vještine, samopouzdanje i javni nastup. Pojašnjavaju i objašnjavaju razne pojave tijekom istraživanja. Odgojitelj u projektu ima višestruke uloge, on je prva osoba koja može s djecom prepoznati potencijal ideje i započeti s djecom projekt. Koordinira sve elemente procesa učenja djece - od prikupljanja materijala, osmišljavanja aktivnosti, pružanja prilika za realna iskustva, potiče djecu na evaluaciju i zaslužan je za cjelokupno ozračje u vrtiću što je jako važno da bi se inicijativa za projekt i dogodila. Djeci ne daje gotove odgovore, već ih potiče na otkrivanje, sagledavanje problema, omogućava im da postavljaju pitanja. U ovome je radu predstavljen sklop projektnih aktivnosti koje su proizašle iz interesa djece za tradicijske igračke, a nadograđivane su raznim drugim temama i

aktivnostima, materijalima vezanima uz baštinu i Međimurski kraj. Ovakav se projekt stalno razvija jer tradicija i nasljeđe su neprestano integrirani u rad s predškolskom djecom. Likovne aktivnosti provedene u sklopu ovog rada pravi su temelj u izgradnji identiteta djece iz vrtića. Istraživanje tijekom susreta s umjetnikom Mihaelom Štebihom bilo je vrlo poticajno i djeca su tražila sve više materijala i izazova. Posjetom Muzeju Međimurja, tj. Riznici Međimurja zaokružena je jedna tematska cjelina, a otvorili su se novi horizonti nematerijalne baštine koja tek čeka otkrivanje u izgradnji zavičajnoga identiteta. Mnoga pitanja koja djeca postavljaju nakon posjeta pokazuju da su preuzeli inicijativu za daljnja istraživanja. Djeca zajedno dolaze do zaključaka, mnogi istupaju iz svoje zone komfora, izlažu se predviđajući neka rješenja, tražeći nove informacije.

4. POSREDOVANJE UMJETNOSTI

Likovno-pedagoški rad s djecom podrazumijeva metodičke pristupe uvođenja učenika i djece rane i predškolske dobi u svijet likovnoga stvaralaštva. Likovna umjetnost koristi likovni jezik kao oblik komuniciranja. Svijetu umjetnosti pripadaju još i književnost, glazba, ples, gluma, film i ostale umjetnosti. Glazba se izražava zvukom, ples pokretom, a likovna umjetnost se izražava oblicima (bojom, crtom i volumenom) i to nazivamo likovnim jezikom.

Likovna se kultura počela uvoditi u osnovne škole tek početkom 19. st., a kasnije, osnivanjem dječjih vrtića i u sam rad s predškolskom djecom. Tijekom tog vremena prolazi kroz nekoliko faza svoga razvoja. Danas u postmodernom razvoju propituje sve prethodne faze, principe i društvene vrijednosti.

Susret djece s kulturnom baštinom tijekom odrastanja može se ostvariti na nekoliko načina. Može biti direktni susret s umjetničkim djelima iz dječje okoline, arhitektura i spomenici u parkovima u kojima se igraju, umjetničke slike ili muzeji koje posjećuju, preko slika i fotografija, u filmovima, legendama, slikovnicama. Svaki je susret oblik komunikacije. Takvi susreti mogu potaknuti dijalog između umjetničkoga djela i djeteta.

Komunikacija s okolinom potreba je svakoga djeteta, a jedan od spontanijih oblika dječje komunikacije s okolinom i sa samim sobom je i likovna ekspresija kojom se ona slobodno i rado izražavaju još od rane životne dobi. Komunikacija s djecom putem umjetnosti i likovnoga stvaralaštva omogućava djeci da istražuju i da slobodno interpretiraju svoja iskustva,

angažirajući se u stvaralačkome procesu. Upoznavanje s baštinom u predškolskim ustanovama započinje odgojitelj. On je posrednik određenih poznatih spoznaja i priča, običaja. Odgojitelj u djeci potiče estetski doživljaj i održava kreativnu atmosferu u prostoru za boravak odgojne skupine i dvorišta vrtića. Odgojitelj dozvoljava djeci slobodu propitivanja, istraživanja na odabranim primjerima. Dijalog se nastavlja djetetovom interpretacijom u različitim likovnim radovima. Posredovanje baštine u vrtićima koji žive tradiciju događa se vrlo često i dozvoljava djeci daljnja istraživanja pomoću različitih poticaja. Cilj nije samo suočiti djecu sadržajima baštine s namjerom da bi ih tek upoznala. Potrebno im je pružiti priliku da svoje doživljaje osvijeste i prisvoje tijekom mnogih aktivnosti. Na takav način potiče se razvoj identiteta u njima.

5. LIKOVNI RADOVI, TEHNIKE, RAZRADA

Aktivnosti prikazane u ovome radu provedene su u Dječjem vrtiću Stonoga u Novom Selu Rok, u okviru Dječjega vrtića Cvrčak u Čakovcu. Da bi se bolje razumjelo kako su aktivnosti provedene, potrebno je vrtić staviti u kontekst koji mu pripada. Područni objekt Stonoga smjestio se u Novom Selu Rok, okružen je zelenilom i u njemu 46 djece provodi svoje najljepše trenutke djetinjstva u igri, pjesmi, druženju, učenju i radu. U tome ih prate četiri odgojiteljice. Dugi niz godina njeguju dobru suradnju i partnerstvo s roditeljima, udrugama i lokalnom zajednicom. U vrtiću provode program Eko škole i na pročelju se vijori zelena zastava koja govori o tome da vode brigu o očuvanju planeta Zemlje od najranije dobi. Ponosno njeguju svoj povrtnjak, vrt mirisnoga bilja, cvjetnjak te tako razvijaju radne navike kod djece i prate životni ciklus biljnoga i životinjskog svijeta. Provode Erasmus+ projekt s DV Turnišče iz Slovenije na temu *Astronomija u vrtiću*. Raznim aktivnostima uče o svemiru i dolaze do novih spoznaja. Razvijaju kod djece osjećaj za tradicijsko stvaralaštvo, njeguju međimurske običaje, međimurske riječi, pjesme i plesove kao specifičan način življenja u vrtiću. S djecom sudjeluju na smotrama Dječjega tradicijskog stvaralaštva i Međimurske popevke. Aktivnosti su se provodile u mješovito mlađoj skupini djece: 20 djece u dobi od 3 do 5 godina te mješovito starijoj skupini: 26 djece u dobi od 5 do 7 godina.

Projekt Dječjega tradicijskog stvaralaštva započeo je u veljači i trajao je do lipnja 2022. Cilj projekta bio je upoznavanje djece s tradicijskim stvaralaštvom i bogatstvom kulturne baštine provođenjem raznih likovnih aktivnosti. Upoznavanjem s licitarima, istraživanje

tradicijskih igračaka, običaja oko fašnika i Uskrsa, prepoznavanje dijelova nošnje i svakodnevnih uporabnih predmeta iz prošlosti, djeca su razvijala motoriku, upoznala se s različitim materijalima i sredstvima za rad, razvijala kreativnost, pozornost, analitičko promatranje i opažanje. Uz brojne poticaje za likovne aktivnosti s tradicijskom tematikom razvijala su prirodne sklonosti za likovno izražavanje koristeći različita likovna područja i tehnike.

Na početku svake aktivnosti djeca su poticana stvarnim predmetima koje mogu dodirivati i manipulirati njima, fotografijama, video materijalom, pričama, običajima iz obiteljskih domova, susretom s umjetnikom, a projekt je smisljeno zaokružen posjetom Riznici Međimurja koja je pravi dom svega što su istraživali. Nakon aktivnosti djeca dobivaju priliku za refleksiju uz izložene radove i fotografije njihovoga kreativnog postupanja. Sve aktivnosti u projektu iz područja su primijenjene umjetnosti i dizajna.

5.1. Licitarska srca

Licitari su šareno ukrašeni proizvodi medičara, načinjeni od tijesta, jedan su od prepoznatljivih suvenira Hrvatske, a 2010. uvršteni su u UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Tradicija izrade licitara započinje u srednjemu vijeku u samostanima Srednje Europe, a u Hrvatsku stiže u 17. stoljeću. Danas u sjevernoj Hrvatskoj djeluje oko trideset medičara, a u Hrvatskom zagorju ima ih najviše. Marija Bistrica kao najveće hodočasničko mjesto, glavno je žarište njihove proizvodnje. Postupak izrade licitara kao i njihovi sastojci moraju biti isti: med, šećer, voda, licitarski kvasac, brašno i jaja. Nakon oblikovanja, pečenja i sušenja, nanosi se osnovna boja (crvena, jestiva). Motivi su raznoliki – srca, lutke, konjići... Ipak su najprepoznatljivija licitarska srca obojana karakterističnom crvenom bojom, s ružičastim i žutim cvjetovima, listovima i obrubom bijele boje. U sredini je ogledalce, a ispod njega tekst. Budući da je srce simbol ljubavi, njime se daruju zaljubljeni, ali i ostali.

Opis aktivnosti:

Licitarsko srce provlači se tijekom nekoliko aktivnosti u veljači i na Dan zaljubljenih. Razgovara se o ljubavi, običajima, vjenčanjima, obiteljima. Djeca poistovjećuju ljubav i prijateljstvo. Neki bi svoje licitarsko srce poklonili prijatelju. Najviše licitara u našoj skupini ipak bi dobile majke. Nakon razgovora i promatranja licitarskih srca, manjih i većih, djeci je ponuđena olovka i bijeli papir da prostoručno nacrtaju srce. Zadatak je za njih bio lak, a oni su gledali kakvo je tko srce nacrtao. Bilo je tankih i dugačkih, malo debeljuškastih, s asimetričnim oblinama i slično. Glasno komentiraju koliko su im srca različita. Dječja pažnja se usmjerava na različitosti jer ni djeca nisu sva jednaka, stoga je sasvim logično da ni srca nisu jednaka. Malim škarama izrezuju oblik po crti koju su si zadali. Svako je dijete na podložak dobilo glinu koju su umijesili da postane još podatnija za oblikovanje. Valjčićima (prvo rukama) oblikuju glinu u palačinku. Prislone papir na izvaljanu glinu i plastičnim nožićem izrezuju oblik koji su si zadali. Rubove nježno oblikuju da postanu mekši. Već su zadovoljni radom u ovoj fazi. U sredinu srca lijepi se srebrna folija koja podsjeća na ogledala ili fotografije koje smo promatrali prije aktivnosti. Od ponuđenih oblika na stolu izabiru one koji bi mogli ostaviti zanimljiv oblik kod utiskivanja u glinu. Na stolu su čepovi od flomastera s različitim završetcima, kockice, dijelovi dječjega konstruktora, viljuške, nožići... Pažljivo razmišljaju koji će trag nastati, neka djeca isprobavaju na onome dijelu gline koji im je ostao od izrezivanja srca. Od ostataka gline nekoliko djece izrađuje rukama tanke zmijice koje stavljaju na srce. Oblikuju ih oko ogledala ili po samom rubu srca. Radovi su stavljeni da se osuše. Sljedeći dan kistovima nanose akrilne boje. Većina je srca crvene boje, neki su dodali detalje i u drugoj boji. Najčešće su u drugu boju obojali rubove koje su napravili na srcu. Baš kao i djeca, svako je srce drugačije i posebno.

Poticaji: licitarska srca, fotografije licitara, priča o običajima i darivanju licitara

Likovna tehnika: glina

Likovni materijali: papir, olovka, škare, podloga za glinu, valjak, srebrna folija, razni oblici iz sobe dnevnoga boravka potrebni za utiskivanje oblika - čepovi flomastera, kocke, dijelovi konstruktora, viljuške.

Ciljevi: igra i upoznavanje s osnovnim materijalima za oblikovanje i modeliranje, razvoj motorike gnječenjem, valjanjem, trganjem gline, otiskivanje predmeta različite teksture, upoznavanje djece s licitarima, poticanje djece da dizajniraju svoje licitarsko srce variranjem i

kombiniranjem oblika i materijala, poticanje kreativnoga mišljenja, razvijanje ljubavi prema baštini

Dob djece: starija mješovita skupina, djeca u dobi od 5 do 7 godina.

Slika 1. Uzorci nastali utiskivanjem u glinu

Slika 2. Bojanje akrilnim bojama nakon sušenja

Slika 3. Licitarsko srce s ogledalcem u sredini (Irina, 6 godina)

Slika 4. Dječji rad nastao po prostoručno nacrtanom obliku srca na papiru (Ria, 6 godina)

Osvrt na dječje likovne radove:

Modeliranje glinom omogućilo je djeci da tijekom igre istražuju i upoznaju materijale za oblikovanje i modeliranje. Prije samoga modeliranja djeca su vrlo uspješno prostoručno crtala oblik srca na papiru i vješto izrezivala prateći linije. Svi radovi oblikovani su u prostoru te je postignut volumen nakon što su gnječili i valjali glinu. Biral su zanimljive uzorke od pronađenih materijala koje su utiskivali i istraživali dobivene otiske. Vrlo su pažljivo nanosili boje, osobitu pozornost pridaju bojanju reljefnoga dijela koji je izbočen. Sva su djeca izabrala crvenu boju kao dominantnu na radu po uzoru na originalna licitarska srca. Iskoristila su brojne mogućnosti ukrašavanja i svi su izabrali sjajnu foliju kao imitaciju ogledala. Radovi su heterogeni bez obzira na jednostavnost oblika (srca), svaki je uradak jedinstven u formi i dekoraciji te bogat detaljima.

5.2. Tradicijske igračke - flomaster

„Dajmo djeci korijene i krila“

Vrtić Stonoga, prije nekoliko godina bio je doniran igračkama u kulturno-odgojno-obrazovnom projektu Etnografskoga muzeja „Dajmo djeci korijene i krila“. Projekt se provodi od 2013.. Cilj projekta je da se djecu već od vrtićke dobi upozna s vrijednostima hrvatske baštine koristeći tradicijske drvene igračke Hrvatskog zagorja koje se nalaze na Listi zaštićenih dobara nematerijalne baštine u Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske i od 2009. na popisu nematerijalnih dobara upisanih na UNESCO-voj Reprerzentativnoj listi. Iako su igračke porijeklom iz Zagorja, ovakva igračka u prošlosti obično je bila uspomena koju su Međimurska djeca donosila kući s hodočašća u Mariju Bisticu. Najdraže uspomene na prošćenje su leptiri koji klepeću krilima, auti, ormari, set stola i stolica, frule itd.

Opis aktivnosti:

Aktivnost je započela razgovorom o igračkama. Što su za djecu igračke, koje su im omiljene igračke, kako se čuvaju, spremaju? Što misle, jesu li njihovi roditelji imali igračke kada su bili mali? Zanimljivo je da mlađa djeca misle da nisu imali igračke jer je percepcija roditelja kao odraslih ljudi u neskladu s igračkama. Ipak, stariji polaznici već znaju da su i njihovi roditelji imali igračke, ali ne u količini u kojoj danas postoje i nisu imali mobitele. Interes djece produbljen je tako da smo u sobu dnevnoga boravka postavili tri košare pune šarenih drvenih igračaka. Neki su takve igračke već vidjeli, a mlađoj je djeci ovo prvi susret s istima. Dječaci uzimaju avione i vlakiće, djevojčice ormare, škrinjice, stolice, leptiriće. Ostavljeni su u slobodnoj igri, kada interes za igru jenjava, ponuđeni su im flomasteri da nacrtaju igračku koja im se najviše sviđa. Djeca biraju boje, promatraju, stavljue predmeta u perspektivu. Sami otkrivaju ukrase na premetima kako bi mogli obogatiti crtež. Oblici koji nisu šablonski, već se sastoje od vijugavih linija, cvjetića, srca, točkica, potiču djecu na kreativno izražavanje i na preciznost u radu. Djeca uživaju, osjećaju se kao kreatori pravih igračaka. Samostalno donose zaključke o oblicima, primjećuju dominantne boje te svrhu promatranoga predmeta - modela. Poticani su da izmišljaju i nove oblike koji bi odgovarali vremenu u kojemu su nastale ovakve igračke. Tijekom aktivnosti djeca međusobno komuniciraju i dugo se zadržavaju u njoj, traže nove papire da nacrtaju još igračaka. Ovakav je interes polučio kreiranje centra tradicijskih igračaka u sobi dnevnoga boravka, a njihovi likovni radovi dio su

novoga centra, što je potaklo i na druge likovne aktivnosti te na kreativne igre s tim predmetima u drugim centrima aktivnosti: građevnome centru i obiteljskom centru.

Poticaji: drvene tradicijske igračke iz projekta „Dajmo djeci korijene i krila“, osmišljen centar tradicijskih igračaka u sobi dnevnog boravka, fotografije

Likovna tehnika: flomaster u boji

Likovni materijali: flomaster u boji, bijeli papir

Ciljevi: crtanje predmeta iz neposrednoga okruženja, upotreba intenzivnih boja, zahtjevnije crtanje složenih oblika, uočavanje detalja, otkrivanje elemenata vizualnoga jezika baštine, upoznavanje tradicijskih igračaka

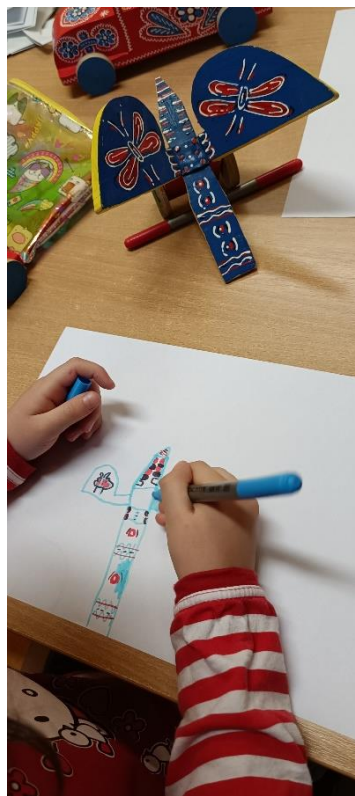
Dob djece: starija mješovita skupina, djeca u dobi od 5 do 7 godina.

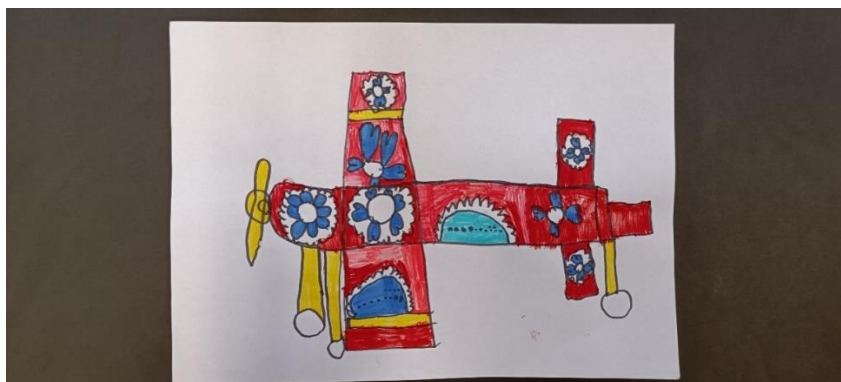
Slika 5. Tradicijske igračke u košari, manipuliranje, igranje, istraživanje

Slika 6. Crtanje po promatranju - konjić

Slika 7. Crtanje po promatranju - leptir

Slika 8. Avion (Iva, 6 godina)

Slika 9. Leptir (Ena, 5 godina)

Osvrt na dječje likovne radove:

U crtanju predmeta iz neposrednoga okruženja djeca su vrlo pažljiva jer su imala mogućnost baratanja predmetima i istraživala su ih tijekom igre. Već u međusobnim razgovorima uočavaju detalje i boje koje su korištene na igračkama. U crtanju radova koriste boju što sličniju originalnoj igrački. Nacrtani likovi smješteni su u sredini. Može se primijetiti da prepoznaju i usvajaju tipične oblike predočenih tradicijskih igračaka te ostale likovne karakteristike (boje, dekorativne elemente, motive). Ovladala su crtanjem složenih oblika i koriste predložene uzorke (točkanje, simetrija, nepravilne linije) da bi dobili bogate ornamente. U daljnjim aktivnostima mogu koristiti stečena znanja i vještine te im se mogu ponuditi još neke aktivnosti.

5.3. Oslikavanje kartonskih kutijica prema motivima na drvenim tradicijskim igračkama

Opis aktivnosti:

Tradicijske igračke nalaze se u sobi dnevnog boravka u svom centru, stalno su dostupne djeci. Centar je obogaćen fotografijama koje prikazuju dijelove nošnje, instrumente, dječje igračke iz prošlih vremena, likovne radove djece. Ova je aktivnost zamišljena kao suradnički rad djece mlađe i starije skupine. Djeca u mlađoj skupini bojala su kutijice temperom. U ponudi

su bile plava i crvena boja. Emili (3 godine) je bila dugo koncentrirana i pažljivo je bojala kutijice. Najprije jednu, zatim drugu boju i tako naizmjenice. Tia (4 godine) je započela bojati, ali je ostavila nedovršeno. Djeca su marljivo oslikavala radove i stavila ih na sušenje. Sljedeći su dan obojane kutijice ponuđene djeci iz starije skupine koja su slikala ukrase i elemente prema motivima na drvenim igračkama. Primjećuju detalje, boje koje se koriste, točkice. Glavni motiv su cvjetići i srca, zakrivljene crte. Svi su ukrasi u kompoziciji simetrični. Sami to primjećuju i razmišljaju o omjeru ukrasa na kutijici. Slobodni su kreirati svoje likove, ipak većina želi da njihove kutijice budu što bliže originalu. Djeca se osjećaju uspješno i razgovaraju za što bi koristila kutijice, što bi sve u njih spremala. Irina (6 godina) bi u kutijicu spremila dragocjen nakit.

Poticaji: drvene tradicijske igračke iz projekta „Dajmo djeci korijene i krila“, osmišljen centar tradicijskih igračaka u sobi dnevnoga boravka, fotografije, kutijice za blago

Likovna tehnika: tempera, akrilne boje u flomasteru

Likovni materijali: kartonske kutijice, tempere, kistovi, akrilne boje

Ciljevi: upotreba različitih slikarskih tehnika i podloga za slikanje, rad različitim kistovima, pravilno držanje, pranje i brisanje kistova kod slikanja temperama, zahtjevnije crtanje upotrebom svih vrsta crta - različitoga smjera, intenziteta, karaktera i crtanje složenih oblika, uočavanje detalja i povezanosti između oblika (kutije) i dekoracije (naslikanoga motiva), razvijanje osjećaja za smještaj ornamenta unutar formata, uočavanje povezanosti između dizajna i funkcije („Što bismo držali u takvoj ukrašenoj kutijici?“), razvoj koncentracije i preciznosti u radu

Dob djece: starija mješovita skupina, djeca u dobi od 5 do 7 godina, mlađa mješovita skupina, od 3 do 5 godina

Slika 10. Mia (3 godine) nanosi tempere kistom

Slika 11. Dijete iz starije skupine akrilnim flomasterima radi detalje

Slika 12. Koncentracija, preciznost u radu

Slika 13. Detalj na gotovoj kutijici, simetrija

Slika 14. Detalj na gotovoj kutijici, točkanje

Slika 15. Detalj na gotovoj kutijici, cvijet

Osvrt na dječje likovne radove:

Dječji radovi prikazuju upotrebu različitih crta te složenih oblika, a bogati su detaljima. Ovom aktivnošću djeca mlađe dobi su uvježbavala pravilno držanje, pranje i brisanje kistova te usvojila tehniku slikanja temperama, a starija su djeca odlično savladala zahtjevnije crtanje crta različitoga smjera i karaktera te zadržala koncentraciju kako bi bila precizna u radu. Koriste točkanje u ispunjavanju oblika što je vrlo uspješno izvedeno na slici 15. Suradničkim radom djece različite dobi uspješno je spojen rad dviju tehnika – tempera i flomaster. U ovoj aktivnosti također prepoznaju karakteristične motive baštine. Uočavaju kontrast žute boje na plavoj kutijici i uspješno ga koriste u zadanoj tehnici. Rezultat aktivnosti su raznoliko dekorirane kutijice. Djeca interpretiraju dekorativne motive na individualan i osebujan način i svaka je kutijica "priča" za sebe. Od elementa kompozicije dominira zrcalna simetrija, a uočljivo je ritmičko nizanje likovnih elemenata (točaka i linija).

5.4. Tradicijska maska - od kartona i tuljaka

Poklade (maškare ili fašnik) obilježavaju narodne običaje od zime do proljeća i predstavljaju svojevrsan kreativan nered u svakodnevicu. Donose preokrete između dobra i zla, duhovnoga i tjelesnoga, realnoga i magijskoga, religijskoga i poganskoga. Likovi fašničkih običaja različiti su u različitim dijelovima Međimurja. Djeca fašnik i maskiranje doživljavaju kao mogućnost da budu netko drugi i imaju određene moći. Međimurske maske veliko su kulturno blago, a najpoznatije među njima su: čaplje, lafre, pikači, mukavci, rode, lampe, krampusi i druge tradicijske maske.

„Za fašnik je karakteristično da se na lice stavljaju razne groteskne maske te se organiziraju mimohodi u gradovima i selima, a nakon toga svati, u čemu je po mnogim elementima vidljiv utjecaj srednjoeuropske građanske kulture“ (Hranjec 2011: 90).

„Svim tim običajima prvotno je značenje bilo apotopejsko, dakle čežnja da se zastraše i odganjaju zli dusi, demoni i zle sile od ljudi, domova i blaga, i vezano uz to, da se označi konac hude zime i najavi protuletje; čovjek je vjerovao da svojim nekim postupcima može utjecati na prirodu, da odagna zlo i priskribi plodnost u toj prirodi. Zato u prakorijenu razumijevanja fašnjeka nije norija nego egzistencijalna motivacija“ (Hranjec 2011: 92).

Opis aktivnosti:

Razgovor o maskama i maškarama s djecom uz fotografije različitih tradicijskih maski iz Međimurja bio je poticaj za likovnu aktivnost izrade velike maske. Koristeći karton, tuljce, ljepila i ljepljive trake, koje smo ponudili djeci mlađe vrtičke skupine, djeca su dobivala svakakve ideje. U početku su bila iznenađena izgledom maski i većina ih je komentirala da su opasne i strašne. Pokazali smo im kratak video tradicijske fašničke povorke, najviše ih se dojmio Krampus. To je i inače lik koji djeci zaokuplja maštu kao strašno stvorenje. Neka djeca komentiraju da su ga vidjeli u povorci u Čakovcu. Sviđaju im se lampe jer imaju velika usta i ne izgledaju jako strašno. Vole pričati o maskama, komentirati izgled - velike zube, jezike, rogove... „Naša će maska biti sve samo ne strašna!“ odlučila su djeca i krenuli smo u izradu. Djeca manipuliraju materijalima, razgovaraju međusobno: „Veliki tuljak bit će mu glava, na koji je potrebno zamisliti rogove“ (Vinko, 4. godine). Od nagažvanoga papira djeca uz pomoć odgojiteljice oblikuju rogove koje zatim oblijepe pik trakom. Promatraju pažljivo i određuju jesu li rogovi isto dugački. Od izrezanih dijelova tuljaka lijepo oči, a od kartona dugačku njušku, veliku lampu, tj. usta. Izrezani tuljci poslužili su i kao zubi u tim velikim ustima. Atmosfera u sobi dnevnoga boravka bila je opuštana i djeca se uključuju u aktivnosti prema želji. Vinko (4 godine) je odmah imao ideju kako bi što trebalo ići. Kada se dobio željeni oblik, djeca su koristila tempere i oslikavala masku. Djeca sama miješaju boje koje koriste, a za završni sloj rogova odabrala su ponuđenu srebrnu ljepljivu traku. Aktivnost je trajala nekoliko dana, a sama maska izložena je ispred vrtića gdje je dočekivala djecu i roditelje u fašničko vrijeme. Mnoga su djeca, motivirana ovom aktivnošću, s roditeljima posjetila tradicijski Međimurski fašnik u Čakovcu.

Poticaji: fašnik u Međimurju, fotografije tradicijskih maski, video materijali

Likovna tehnika: papir, plastika i tempera

Oblik rada: zajednički rad djece i odgojitelja

Likovni materijali: papir, karton, kartonski tuljci, ljepljiva traka, aluminijska traka, tempera, škare, ljepilo

Ciljevi: kombinatorika različitih kartonskih oblika i materijala, odnos detalja i cjeline, razlikovanje veličine oblika, oslikavanje većih površina, uočavanje različitih volumena – velikih i malih, timski rad, kulturna baština koja potiče na kreativno izražavanje

Dob djece: mješovito mlađa skupina djece, u dobi od 3 do 5 godina

Slika 16. i Slika 17. Zajedničke aktivnosti djece mlađe skupine

Slika 18. Tradicijska lampa iz vrtića Stonoga

Slika 19. Lampa na ulazu u vrtić dočekuje djecu i roditelje

Osvrt na zajedničku likovnu aktivnost:

Velika maska zahtijeva uključivanje većega broja djece i pomoć odgojiteljice u radu na ovoj aktivnosti. U radu koriste različite materijale koje međusobno kombiniraju. Spajanje različitih predmeta i oblika doprinosi uočavanju odnosa veće-manje. Dogovaraju se međusobno oko željenoga izgleda gotove maske te je realiziraju na zanimljiv i originalan način. Velike poteze kista koriste za oslikavanje većih površina pazeći da ne ostaju praznine. Povezuju konačno djelo kulturnom baštinom i običajima koji su im prikazani u motivaciji. Svi su se složili da ova maska nije strašna kao prave tradicijske i osjeća se zadovoljstvo zbog toga.

5.5 Tradicijska maska - crtež

Opis aktivnosti:

Velika je maska, koju je izradila mlađa skupina, čuvala ulaz u vrtić u fašničko vrijeme. Svako su je jutro djeca vidjela, pozdravljala jer je bila u prirodnoj veličini čovjeka. Razgovor uz fotografije tradicijskih maski bio je vrlo zanimljiv, a mnogo je djece izjavilo da je takve maske već negdje vidjelo. Noel (5 god.) je rekao da je bio na fašničkoj zabavi s roditeljima u KUD-u Zasadbreg, tamo se skupilo više skupina maski, prepričavao je doživljaje ostaloj djeci

u vrtiću. Fotografije su im projicirane na zid i maske su izgledale veliko i strašno. Da bi zadržali dojam starine i patine u aktivnosti koristili su olovku. Poticali su na iscrtavanje linija, sjenčanje, lagano i jače pritiskanje vrha olovke da bi radovi bili dublji u perspektivi. Same fotografije nadopunjavale su se izjavama djece koji su zamišljali tko je ispod maske, pridavali su maski karakterne osobine. U aktivnosti ne sudjeluje puno djece, a oni koji su se uključili u nju dugo se zadržavaju i pažljivo crtaju detalje - oči, usta. Drugačije im je crtati masku nego ljudski oblik koji s lakoćom crtaju. Izražajnost postižu oštrijim linijama oko očiju, izduženim njuškama i velikim rogovima. Ovakva je aktivnost dobar primjer kako i obična olovka može biti vrlo poticajno likovno izražajno sredstvo za djecu predškolske dobi.

Poticaji: fašnik u Međimurju, fotografije tradicijskih maski, video materijal, glazba *Tu za repu, tu za len*, velika tradicijska maska na ulazu u vrtić

Likovna tehnika: olovka

Likovni materijali: papir, olovka

Ciljevi: razvoj fine motorike ruke, crtanje linija različitoga smjera i karaktera, crtanje po promatranju, sjenčanje, smještaj na papiru (kompozicija), odabir motiva iz kulturne baštine za likovno izražavanje, uočavanje oblika i detalja, udubljenih, ispupčenih i prošupljenih dijelova, poticanje analitičkoga promatranja

Dob djece: starija mješovita skupina, djeca u dobi od 5 do 7 godina

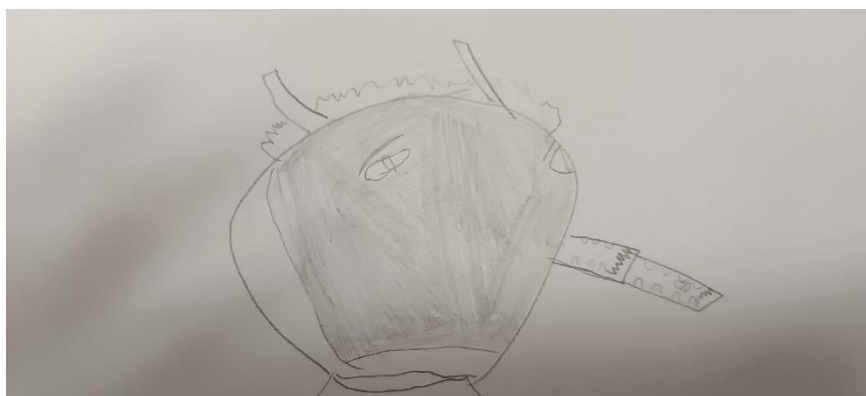

Slika 20. Sjenčanje olovkom

Slika 21. Crtanje po promatranju

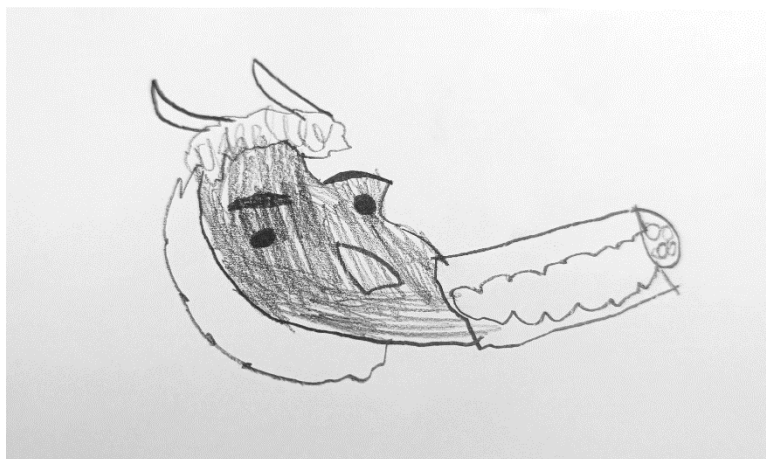
Slika 22. Međimurska lafra – autentična maska iz Turčišća

Slika 23. Tradicijska maska, poluprofil, olovka (Jakov, 6 godina)

Slika 24. Tradicijska maska, portret (Iva, 6 godina)

Slika 25. Tradicijska maska, poluprofil (Iva, 6 godina)

Slika 26. Tradicijska maska, portret (Mia, 6 godina)

Osvrt na dječje likovne radove:

Ovom likovnom aktivnošću djeca su razvijala osjećaj za kompoziciju te su uglavnom smjestila rad u sredinu papira. Djeca ovladavaju crtačkom tehnikom olovkom te koriste tanke i debele linije, bojanje i sjenčanje. Vrlo su uspješna u crtanju po promatranju i koriste igru sjena da bi dobili dubinu. Na kreativan način koriste jednostavnu tehniku olovke.

5.6. Uskršnja jaja - Obilježavanje Uskrsa - šivanje

U razdoblju korizme (40 dana prije Uskrsa) provode se različite pobožnosti. Uskrs se slavi kao najveći kršćanski blagdan. Na sam Uskrs žene rano ujutro nose hranu na blagoslov-posvećenje. U košari se uvijek nalaze i jaja. Obojanim jajima (pisanicama) najviše se vesele djeca. Tehnike izrađivanja pisanica su razne, za njih je potrebno mnogo strpljenja, vještina i kreativnosti. Črne pisanice osebujne su u Međimurju, ali i u nekim drugim krajevima Hrvatske. Iscrtavanje grančicom umočenom u vosak zahtjeva preciznost u radu. Nakon toga jaja se boje u crno. Postoji još različitih tehnika ukrašavanja uskršnjih jaja. Cvjetovi u najlonskoj čarapi na jaju koje se kuha u prirodnim bojama dobivenim pomoću luka, cikle... Čipkanje jaja, oslikavanje perom i slično.

Opis aktivnosti:

U korizmeno se vrijeme u vrtićima provode različite likovne aktivnosti vezane uz bojanje jaja različitim tehnikama, stoga je ova aktivnost temom i motivom vezana uz Uskrs, a sama tehnika nije uobičajena. Za djecu iz mlađe skupine ovo je prva aktivnost iglom i koncem te istraživanje putanje konca, trag kakav konac ostavlja. Taj trag osebujan je u svakome radu. Iako su rupice napravljene prije bušilicom za papir i igla prati rupice, putanje konca ovise o ideji, pa čak i sposobnosti djeteta da predvidi izgled traga koji ostavlja. Djeca trebaju asistenciju kod mijenjanja konca. Kad je konac predugačak, tada im se petlja. Za djecu je lakše ako je konac kraći, međutim tada ga treba češće mijenjati. Radi se u manjim skupinama. Mlađa djeca, trogodišnjaci, nesigurna su i često u početku traže potvrdu odgojitelja da rade dobro. Zapravo i ne mogu pogriješiti. Kod neke starije djece prepoznaju se pravilne linije i uzorak koji su željeli slijediti. Sve su spretniji iglom, prema kraju aktivnosti neki mogu već i sami uvući konac u iglu. Ovakve aktivnosti priprema su za uvođenje novih materijala u mlađe dobne skupine i širenje interesa prema ručnim radovima.

Poticaji: Uskrs, razgovor o običajima i bojanje jaja različitim tehnikama

Likovna tehnika: šivanje koncem kroz rupice

Likovni materijali: karton, ljepljiva traka u boji, bušilica papira, velika igla, konac - raznobojni

Ciljevi: razvoj fine motorike i pažnje, razvoj osjećaja za ritam, upotreba različitih sredstava u likovnome izražavanju, motiviranje djeteta na ustrajnost u aktivnosti, doživljajno obilježavanje blagdana

Dob djece: mlađa mješovita skupina, djeca u dobi od 3 do 5 godina

Slika 27. Razvoj fine motorike prstiju, različiti redosljed rupica u kartonu

Slika 28. Jaje prošarano različitim bojama u nepravilnome nizu

Slika 29. Koncentracija, motiviranje djeteta da završi započetu aktivnost, vraćanje u aktivnost, poticanje

Slika 30. Različitost stilova provlačenja konca, mješovito mlada skupina djece

Osvrt na dječje likovne radove:

U ovoj su aktivnosti djeca najviše razvijala finu motoriku i pažnju što je temelj rada iglom i koncem. Provedena aktivnost nudi osjećaj za ritam koji neka djeca vrlo vješto koriste u dinamičnome ponavljanju. Uvođenje rada iglom bilo je vrlo uspješno i djeca su spremno prihvatila takav izazov. Kod starije djece vidljivo je ponavljanje i uzorci koje su željeli postići. Neki su radovi neuredniji što je bilo i očekivano u prvom susretu s takvom tehnikom. Spremno traže i prihvaćaju pomoć odgojiteljice kod promjene konca i vezanja čvora, sami isprobavaju ono što žele. Na drugačiji način obilježavaju Uskrs što ih je jako razveselilo i motiviralo da ustraju u aktivnosti i dovrše rad. Ponosni su na novo usvojene vještine šivanja i zadovoljni estetskim izgledom jaja. Radovi se teško valoriziraju s likovno-estetskoga stanovišta jer su, šivanjem nastale linije, uglavnom rezultat slučajnosti i bez prethodnog plana. Fokus je bio na samoj tehnici šivanja.

5.7. Marama; robec prelevanec

Prelevanec je najpoznatiji međimurski robec. Autorica Lucija Krnjak (Krnjak 2009) u knjizi „Moja baština“ govori da su to skupocjeni rupci rađeni od čiste dudove svile pa su se sjajili. Boje su se na njima prelijevale jedna u drugu dok bi se gledali iz različitih kutova. Naravno, od tuda im i ime. Nisu se smjeli prati zbog boja koje nisu bile postojane. Prelevanci su se kupovali u židovskim dućanima u Čakovcu, ali raznim su putovima do Međimurja dolazili čak i iz Pešte. Smatra se da su se pojavili tek prije Drugoga svjetskog rata. Do tada su žene nosile marame od vune, kašmira i drugih materijala.

Opis aktivnosti:

Želeći približiti dijelove nošnje, djeci su pokazane marame, krasni prelevanci koje su imali prilike dodirivati, manipulirati njima u sobi. Aktivnost je nastavljena vani na terasi vrtića, razvukli smo užu i na to užu pričvrstili marame koje su se presijavale na suncu. Marame imaju izvezene detalje, to su djeca prvo primijetila i to ih je najviše zainteresiralo. Maša (5 godina) je izjavila da su joj najljepše ružice i rubovi marame. Na stolovima su bile ponuđene vodene boje i veći sjajni papiri da bi djeca suradnički prenijela svoja iskustva. Koristi se sjajni papir za mlađi uzrast da bi se boje lakše prelijevale i da bi se lakše postigao efekt sjaja kao na maramama. Spontano se grupiraju i svatko radi na svom dijelu papira dok se oslikani dijelovi ne spoje. Za većinu djece ovo je igra boja u kojoj se ne može pogriješiti. U aktivnosti su se

dugo zadržali i vraćali joj se. Na terasu dolaze i starija djeca koja promatraju i žele se okušati u slikanju ponuđenih motiva. Iskra (5 god.) je izrazila želju za crtanje motiva s marame flomasterom. Ana je željela nakon toga oslikati još vodenom bojom. Ideju su provele u djelo, a u aktivnosti su se dugo zadržali jer je svako dijete radilo na svom papiru i pažljivo su radili na detaljima flomasterom.

Poticaji: tradicijska marama - prelevanec

Likovne tehnike: vodene boje, flomaster i vodene boje

Likovni materijali: uže, štipaljke, stolovi na otvorenom, zaštita za stol, papiri, vodene boje, kistovi, voda, flomasteri u boji

Ciljevi: poticanje likovnosti različitim osjetilima (taktilna i vizualna percepcija), oslikavanje većih površina, timski rad, individualni rad, uočavanje detalja, miješanje boja, igra boja, kombiniranje tehnika, poticanje identiteta različitim sadržajima

Dob djece: mlađa mješovita skupina i starija mješovita skupina

Slika 31. Prelevanci vise na užetu na terasi, djeca ih mogu dodirivati, promatrati tijekom cijele aktivnosti, promatranje sjajnoga efekta na suncu

Slika 32. Detalj na marami

Slika 33. Dječji rad Iskra (5 godina) - flomasterom izrađeni detalji, bojano vodenim bojama

Slika 34. Pažljivo nacrtani cvjetovi, vodena boja puštena da se razlijeva po sjajnome papiru

Slika 35. Igra bojom na otvorenom, grupni radovi

Slika 36. Cvjetovi po uzoru na prelevanec

Slika 37. Istinsko uživanje u cjelokupnom likovnom iskustvu na otvorenom Zrin (5 godina)

Osvrt na dječje likovne radove:

Nakon provedene aktivnosti potrebno je zamijetiti da su promjena ambijenta i likovni rad na otvorenom dodatno utjecali na kreativnost u radu. Dodirujući marame, koje su se

presijavale na suncu, djeca su željela taj osjećaj prenijeti na papir. Poticani različitim osjetilima i uz timski rad pretvorili su likovnu aktivnost u igru i istraživanje. Mlađa su djeca koristila jarke boje zbog oblika cvijeta koji ih dodatno asocira na nešto „jarko” (Katja, 3 godine), a starija su djeca pažljivo nijansirala vodenu boju da ne prekriju uzorak nacrtan flomasterom. Cvjetice flomasterom pozicioniraju uz rub papira kao što je na marami, što nam govori da osvještavaju kompoziciju i imaju slobodu likovnoga izražavanja kompozicijskih elemenata. U ovim je radovima posebno izražena estetska kvaliteta.

5.8. Drvena tradicijska posuda, modeliranje od gline

Krnička je drvena posuda u kojoj su se nekada držale žitarice. Izrađuju se od vrbove klade. U prošlosti su takve zdjele imale brojnu namjenu. U njima su se čuvale i prenosile namirnice, mijesio se kruh i štrukle, pa čak i pralo rublje. Svaka je kuća posjedovala nekoliko posuda.

Opis aktivnosti:

Nakon razgovora s djecom i odgojiteljicom već se može zaključiti da djeca imaju mnogo spoznaja o kuhinji i kuhinjskom priboru, međutim modernom. Ni jedno dijete nije spomenulo da kod kuće ima drvenu posudu. Kada su vidjeli posudu, Mia (3 godine) je rekla da bi u njoj čuvala voće. Pažljivo slušaju za što se sve koristila krnička. Djeca su na podmetač dobila glinu uz upute o modeliranju gline, izvlačenju, zaglađivanju. Nakon što su dobro umijesili glinu, prvo su grumen rastezali. Kod spuštanja na podmetač već je započelo modeliranje. Izvlačili su glinu u željeni oblik i pritiskali gdje su smatrali da je potrebno. Uvažavali su materijal i zadanu formu. Pritiskali su prstima, gladili materijal dok nisu bili zadovoljni izgledom. Izrađene posude stavili su na sušenje, a nakon toga izložili ih u prostoru garderobe uz nekoliko fotografija djece u aktivnosti. Radovi nisu bojani nakon sušenja kako bi se zadržao prirodni izgled prave drvene posude.

Poticaji: drvena posuda, krnička, priča o korištenju predmeta

Likovna tehnika: glina

Likovni materijali: zaštita za stol, glina

Ciljevi: razvoj motorike gnječenjem, valjanjem, trganjem gline, modeliranje iz komada gline, upoznavanje s pojmom glatko-hrapavo (taktilna percepcija), trodimenzionalno oblikovanje, udubljeno i ispupčeno

Dob djece: od 3 do 5 godina, mješovito mlađa skupina

Slika 38. Vigo (4 god.) zamišlja što se sve nosilo u krnički

Slika 39. Djevojčice mijese glinu, a zatim ju razvlače i modeliraju

Slika 40. Posuda krnička 1

Slika 41. Posuda krnička 2

Slika 42. Posuda krnička 3

Osvrt na dječje likovne radove:

Glina kao materijal djecu mlađe dobi privlači i poziva na gnječenje i valjanje te oni istinski uživaju u tome. Istražuju njena svojstva i primjećuju kada je glatka ili hrapava. Vrlo su uspješni u trodimenzionalnom oblikovanju jednostavnih oblika. Izvlače drške iz već oblikovane posude, prstima zaglađuju površinu posude. Može se primijetiti da su neka djeca

previše istanjila glinu koja se tada počela savijati i gubila je željeni oblik. Radovi su izloženi u prostoru garderobe uz fotografije postupka izrade posuda i služe za refleksiju aktivnosti. Djeca prema fotografijama prepričavaju roditeljima što su radila. Iskustvo u radu s plastelinom pomoglo je da ova aktivnost bude uspješnija.

5.9. Čipka

Svetomarska čipka zaštićeno je nematerijalno kulturno dobro od 2009. Plete se jednom niti na batiće od neprekinute niti i po tome je jedinstvena. Nema iscrtanoga uzorka, stoga ne postoje dvije iste čipke. Svaka čipka je unikat. U prošlosti se plela za narodne nošnje. Lucija Krnjak u knjizi *Moja baština* navodi da su se čipke ušivavale ili našivavale na robače, kikle, zdulce i muške gaće. Suknje rađene na takav način bile su vrlo skupe i mogle su si ih priuštiti samo bogatije žene. Ukrasi su bili raznih oblika, najčešće cvjetnih i lisnatih. Za takav ručni rad trebalo je imati mnogo strpljenja.

Opis aktivnosti:

Na stolovima u sobi dnevnoga boravka izloženo je nekoliko uporabnih predmeta koji su nastali heklanjem i našivavanjem. Djeca čipku gledaju, dodiruju, manipuliraju njome. Razgovaraju s drugom djecom i odgojiteljicom što sve primjećuju (razne oblike, cvjetove, leptire, listove, nepravilne oblike) i kako se radi takvo što. Na fotografijama djeca gledaju različite uzorke čipke i batiće kojima se plete. Kao kreativna podloga za rad koristi se sirovi drveni dio u koji su čekićem zabijeni čavli. Djeca biraju vunu uz kratku uputu da vunu motaju i napinju oko čavlića. Mlađa djeca u ovom dijelu više rade na motorici, osjećaju za čvrsto, urednosti rada. Starija djeca primjećuju pravilne i nepravilne oblike u kojim traže smisao i pokušavaju kreirati određeni uzorak. Aktivnost je zahtjevna i traže pomoć. Nekoliko djece nakon aktivnosti olovkom crta čipkane uzorke na papiru. Djeca se osjećaju uspješno nakon završenoga rada i s puno pažnje gledaju u radove svojih prijatelja, znajući koliko je truda uloženo u rad te da je svaki rad poseban i jedinstven.

Poticaji: čipka, stolnjaci, tabletići, poculice, fotografije

Likovna tehnika: ispreplitanje konca, čipkanje

Likovni materijali: drvena ploča, čavlići, konac raznih boja

Ciljevi: razvoj fine motorike i koordinacije oko – ruka tijekom rezanja škalicama i vezanja vune, korištenje različitih materijala, uočavanje detalja, pravilnih i nepravilnih oblika, kreativna igra, poticanje djece na kreativno izražavanje baštinom

Dob djece: od 3 do 7 godina, mlađa i starija mješovita skupina

Slika 43. Izrada čipke (Grga, 4 godine)

Slika 44. Aktivnost izrade čipkanoga uzorka (Ria, 6 godina)

Slika 45. Izrada čipke (Gabriel, 3 godine)

Slika 46. Gotovi radovi na sirovim drvenim podlogama

Osvrt na dječje likovne radove:

Ovakav pristup likovnome izražavanju doprinosi razvoju dječje kreativnosti. Promatranjem prave čipke uočavaju detalje, pravilne i nepravilne oblike te tijekom igre namatanja postižu željene ili slučajne uzorke. Postižu zanimljive kombinacije linijama koje napinju. Različita gustoća vune u pojedinim radovima utječe na dinamiku tkanja. Svaki je rad osebujan i originalan, već i u samome odabiru boje vune i oblika drveta na kojemu se radilo. Vuneno tkanje i drvene podloge čine neodvojivu estetsku cjelinu, a svako se dijete trudilo na svoj način povezati čavlice i postići uzorak čipke po uzoru na motivacijske predmete.

5.10. Tkanje

U Enciklopediji Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža, navedeno je sljedeće: „Tkalaštvo, u seljačkoj kulturi, vrlo raširena ručna proizvodnja tkanina od kojih se izrađivala većina odjevnih predmeta tradicijske nošnje te posteljno rublje i posoblje. Sirovine za izradbu tkanina, stvarane na obiteljskome imanju, mogle su biti biljnoga (pređa od lana, konoplje, brnistre) ili životinjskoga podrijetla (ovčja vuna, kozja kostrijet, prirodna svila), a sveukupni se proces obradbe, od preradbe sirovine do tkanja, obavljao u seoskome domu tehnološkim znanjem ukućana i vlastitim pomagalicama. Tkanine su nastajale tkanjem pripremljene ispredene niti, tj. ukrštavanjem sustava uzdužnih niti (*osnova*) sa sustavom poprječnih niti (*potka, utka*) na tkalačkom stanu, koji se pokretao rukom i nogom. U Hrvatskoj je najviše bio u uporabi stan s vodoravno položenom osnovom (*krosna, vučín, stative*), ali se sporadično sačuvao i znatno jednostavniji stan kojemu osnova stoji okomito (*krosna* u Dalmaciji, *tara* u Žumberku); potonji se rabio isključivo pri izradbi vunениh tkanina. Upotrebljavale su se i male tkalačke naprave za izradbu vrpce (*gaćnjaka* i sl.), npr. tkalačke rešetke.

Tkalo se obično zimi, kada nema poljoprivrednih radova, a tkale su gotovo isključivo žene. Od djevojačke dobi sve do starosti seoske su žene, uza sav ostali posao, proizvodile osnovni materijal za odjeću te plahte, jastučnice, pokrivače, stolnjake, ručnike, vreće, konjske prekrivače i sl., dosežući u njihovu ukrašavanju zavidnu estetsku razinu. Odstupanja su u Istri, Hrvatskom zagorju, Prigorju i Međimurju, gdje je bilo i muških tkalaca.“

Opis aktivnosti:

Djeci je pripremljen drveni okvir ispleten mrežom od vune. Na stolu su tkanine, stolnjaci istaknuti tradicijskim crveno bijelim uzorkom. Djeca dodiruju tkaninu i na pitanje kako se u tkanini postigao takav uzorak, dolaze do zaključka da je bilo potrebno nekoliko redova crvenoga konca umetnutog u bijeli. Vođeni tom idejom djeca se izmjenjuju na improviziranom tkalačkom stanu. Radi se polako i pažljivo, potrebno je dobro uočavati da se vuna provlači kroz svaku drugu nit. Pomažu jedni drugima brojeći niti, savjetujući se međusobno. Radi se u maloj grupi djece koja suradnički radi na ovom djelu. Aktivnost je potrajala nekoliko dana. Bolje su se snašla djeca koja imaju više razvijenu motoriku šake i djeca koja su naprednija u matematičkim vještinama. Oni su mnogo brže i s manje grešaka dobivali željeni uzorak. Vuna je mekana i baršunasta i djeca uživaju dodirivati ju i raditi s njom. Primjećuju da je tekstura domaćega platna puno grublja i tvrđa u odnosu na njihov rad. Uživaju u pogledu na ispunjavanje okvira, a i kasnije pokazuju ponos izrađenom tkaninom.

Poticaji: tkanje, tkani stolnjaci, fotografije

Likovna tehnika: ispreplitanje vune

Likovni materijali: drveni okvir, napete niti, bijela i crvena vuna.

Ciljevi: uočavanje uzoraka, upotreba jednostavnih ritmova, razvoj koncentracije, uočavanje različitih tekstura materijala (vuna, domaće platno), izražavanje različitim materijalima i sredstvima rada, uočavanje likovnosti kod svakodnevnih predmeta, suradnički grupni rad

Dob djece: mlađa mješovita skupina, djeca od 3 do 5 godina

Slika 47. Pažljivo provlačenje vune

Slika 48. Kombinacija boja za dobivanje željenoga uzorka

Slika 49. Završena tkanica

Osvrt na zajednički dječji likovni rad:

Tijekom ove aktivnosti djeca spoznaju karakteristike materijala od kojih je sačinjena nit. Razvijaju finu motoriku ruke, šake i fini pincetni hvat. U radu su vrlo koncentrirani i precizni u brojanju niti. Uočavaju različitu teksturu između domaćega platna i njihove tkanice koja je mekša zbog vune koju koriste. Primjećuju uzorak koji bi željeli ponoviti te pažljivo

biraju boju koja će se sljedeća koristiti da bi se postigla dinamika. Rade suradnički na jednoj tkanici i međusobno se nadopunjuju i savjetuju. Uzorke slične domaćemu platnu počinju primjećivati i u drugim svakodnevnim predmetima koji nisu imali nikakav likovni značaj za njih ranije. Tehnika im je zanimljiva i aktivnost bi željeli ponoviti.

5.11. Osvrt na likovne aktivnosti

Uvođenje djece u svijet baštine vođeno je načelom aktivnoga sudjelovanja djece u predloženim aktivnostima. Aktivnim sudjelovanjem dijete je sposobno samostalno upoznavati sredinu u kojoj živi vođeno radoznalošću i motivacijom za istraživanje. Iskustveno učenje o kulturnoj baštini događalo se različitim likovnim aktivnostima. Tijekom provedenih likovnih aktivnosti korištene su različite tehnike i materijali kojima su djeca istraživala i stvarala, potaknuta artefaktima, uporabnim predmetima, postupcima i običajima iz bogate kulturno-umjetničke baštine. Korištenjem različitih formata papira, kombiniranih likovnih tehnika probuđen je dječji interes prema likovnim aktivnostima, slijedom toga u ovome projektu i baštini.

Aktivnostima u projektu djeca su razvijala finu motoriku ruku, upoznala su se različitim materijalima i sredstvima, razvijala su svoju kreativnost, samostalnost i timski rad. Prateći tradicijske motive, djeca su ovladala različitim likovnim tehnikama, razvijala su smisao za prostorno-plastično oblikovanje, upoznala su se različitim crtačkim tehnikama, uočavala detalje i prenosila ih u svoje likovne radove. Izražavala su se različitim crtama po smjeru i karakteru te ih vješto kombinirala u svojim radovima. Djeca su uvijek bavala rezanje škarama, miješanje boja, šivanje, vezenje i modeliranje te uspješno stvarala nove ideje uz pomoć mašte koristeći razne motive tradicijskoga stvaralaštva. Različiti materijali i teksture korištenih predmeta u motivaciji te aktivnosti taktilne percepcije pozitivno su utjecali na cjelovit razvoj djeteta. Provedene aktivnosti doprinijele su razvoju pažnje i koncentracije. Proširen je dječji interes za stvaralaštvo uz razvoj međusobne komunikacije između djece i odgojitelja. Djeca slobodno izmjenjuju i razvijaju svoje likovne ideje i raste interes za likovno izražavanje. Sve ponuđene teme pomno su birane, kao i likovne aktivnosti, koje dijete uvode u svijet narodne umjetnosti, u području primijenjenih umjetnosti i dizajna te grade pozitivan odnos prema tradiciji i baštini. U ovom projektu značajno je bilo istraživanje, u kojemu su djeca u izravnome kontaktu s artefaktima, i uspostavljanje osobnoga dijaloga s nasljeđem, pri čemu djeca

zauzimaju pozitivan stav prema vrijednostima. Djeci je osigurana poticajna atmosfera te su imala podršku za slobodno izražavanje uz posebitosti našega međimurskog kraja.

6. SURADNJA S LOKALNOM ZAJEDNICOM

Osim u obitelji i vrtiću djeca uče i u svome okruženju te okruženje djeluje na njih. U društvenoj zajednici upoznaju različite kulture, nacionalnosti, životne vrijednosti, tradicije, jezike, religije, običaje. Za stvaranje poticajnoga okruženja, u kojem dijete može razvijati svoje potencijale, važno je partnerstvo s obiteljima i zajednicom. Vrtićko okruženje koje podupire suradnju s roditeljima, uključuje ih u rad utječe na kvalitetu življenja djece u vrtiću. Vrtić koji se usmjerava na zajednicu i koristi dostupne resurse zajednice otvara djeci vrata za različite interakcije sada i u budućnosti. Djeca koja imaju iskustva u učenju putem različitih kanala, koristeći dostupne ustanove, udruge, institucije u zajednici, imaju veću mogućnost u budućnosti participirati u sličnim konceptima i svojim znanjima doprinosti kvaliteti života zajednice. Sudjelovanje u radu zajednice omogućava smisljeno učenje i djelovanje. Posjeti, izleti, radionice, manifestacije, obogaćuju vrtićki kurikulum i doprinose jačanju kvalitete rada u vrtiću. Posjet kulturnim događajima, galerijama, predstavama, muzejima omogućava djeci zadiranje u intiman stvaralački prostor i potiče ih da oslobode osobne izražajne potencijale.

6.1. Suradnja s akademskim umjetnikom Mihaelom Štebihom, jaja od gipsa, pisanice od stiropora

Opis aktivnosti:

Pripreme za Uskrs počinju mnogo prije samoga Uskrsa. Uz pomoć odgojitelja djeca kaširaju gipsom na savijenu žicu u obliku jaja pokušavajući dobiti što pravilniji oblik. U smjesu gipsa umoče se papirnati ubrusi i oblikuje se jaje. Posao je dugotrajan jer se gips mora sušiti, a jaje za modeliranje okretati. Nakon nekoliko dana sve je spremno za ukrašavanje. U vrtić dolazi akademski umjetnik Mihael Štebih¹. Povod za ovaj susret bile su spoznaje o tome da je

¹ **Mihael Štebih**, hrvatski slikar i kipar (Čakovec, 19. 10. 1948). Diplomirao je kiparstvo 1972. na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu u klasi prof. Valerija Michielija. Od 1984. do 2002. živio je u Kanadi. Sudjelovao je na brojnim samostalnim i skupnim izložbama te kiparskim kolonijama i simpozijima. Štebih je akademski kipar

umjetnik napravio jedno veliko jaje koje je bilo izloženo ispred Crkve sv. Nikole u Čakovcu. Jaje od gipsa ukrašeno raznobojnim točkama djeca su vidjela na fotografijama. Gospodin Štebih rado se odazvao na poziv odgojiteljica. Djeca su na početku imala mnogo pitanja za njega: „Koliko je teško ono jaje? Tko mu je pomagao da to napravi?, Što ga je veselilo u radu?, Što sve još izrađuje?“ i slično. Strpljivo i smireno odgovarao je na pitanja. Komunikacija je bila spontana i otvorena. Djeca su miješala boje, pripremala jaja od striopora, a umjetnik im je na jednostavan način objasnio kako u samo nekoliko poteza napraviti cvijet i neke druge motive. Djeca pokazuju veliko likovno znanje kada je miješanje boja u pitanju. Nakon dugotrajne aktivnosti djeca jedva čekaju rad na velikim oblicima. Počeli su od gornjega dijela gdje je gosp. Štebih u samo nekoliko poteza naslikao sunce. Djeca su slikala na drugom jajetu prihvaćajući sugestije umjetnika i predlažući što će biti na slici ispod sunca. Svakako su tu oblaci i brojni različiti cvjetovi na livadi. Djeca se izmjenjuju u radu i dogovaraju međusobno. Umjetnik je strpljiv i poticajan u interakciji s djecom. Djeca promatraju tijekom slikanja i nadopunjuju svojim idejama, vođena savjetima odgojitelja i umjetnika. Umjetnik usmjerava djecu na brze i dinamične pokrete bez oklijevanja, zatim im pokazuje mekane poteze kistom, linije, krivulje. Djeca su zadovoljna rezultatom, kao i sam umjetnik. Radovi su izloženi ispred vrtića, a male pisanice djeca su nosila kućama. Susret s umjetnikom, zaljubljenikom u likovnost, vrlo je inspirativan i djeca su još danima govorila o tome. Na vrata sobe dnevnoga boravka odgojiteljice su izložile fotografije susreta da bi djecu podsjećale što su sve radili i što su naučili. Istovremeno su djeca uz fotografije radila i refleksiju svoga rada prepričavajući sadržaj fotografija roditeljima.

Lokalni mediji i portali ² prenijeli su informaciju o ovoj lijepoj suradnji čime je i šira društvena zajednica upoznata aktivnostima koje se provode s djecom u vrtiću Stonoga.

Poticaji: Uskrs, fotografija *Uskršnje jaje od gipsa - izrađenoga 2005. te izloženoga ispred Crkve sv. Nikole u vrijeme korizme, običaji, bojanje jaja različitim tehnikama u vrtiću, susret s umjetnikom*

Likovna tehnika: plastika, kaširanje gipsom, ukrašavanje akrilnim bojama

koji eksperimentira u različitim kiparskim materijalima: glini, terakoti, gipsu, bronci, drvu, a ponajviše u kristalnome staklu. Prije nekoliko godina izložio je veliko uskršnje jaje ispred Crkve sv. Nikole u Čakovcu, stoga je i to umjetničko djelo bilo motiv za susret s umjetnikom.

² <https://www.mnovine.hr/medimurje/mihael-stebih-u-dv-stonoga-djeca-su-probudila-djecaka-u-meni/>

Likovni materijali: žica, ubrusi za kaširanje, gips, kanta, akrilne boje, kistovi, jaja od stiropora, štapići za jaja

Ciljevi: upotreba različitih slikarskih tehnika i podloga za slikanje, razvoj sposobnosti manipuliranja različitim materijalima, spoznavanje kiparskih materijala (žica, gips), miješanje boja, uočavanje elemenata kompozicije, igre bojom, detalji kistom, rad različitim kistovima, individualan i timski rad, motiviranje za rad u susretu s umjetnikom

Dob djece: mlađa mješovita skupina, djeca u dobi od 3 do 5 godina i mješovito starija skupina djece od 5 do 7 godina

Slika 50. Kaširanje gipsom na žičanu kompoziciju uz pomoć odgojitelja

Slika 51. Umjetnik Mihael Štebih strpljivo odgovara na dječja pitanja

Slika 52. Dogovor s djecom o kompoziciji elemenata

Slika 53. Djeca u zajedničkom radu uvažavaju tuđe mišljenje, surađuju, vraćaju se u aktivnost, komuniciraju s umjetnikom

Slika 54. Gotovi radovi, velika uskršnja jaja

Slika 55. Kasnije izložena ispred vrtića

Slika 56. Potez kistom Mihaela Štebiha

Slika 57. Umjetnik asistira u miješanju boja

Slika 58. Iskra (5): Ovo je moj cvjetić!

Slika 59. Šarenilo uskršnjih jaja

6.2. Centar za kulturu, Plesni studio Teuta, plesna predstava *Gda pozoj spi*

Slika 60. U pozadini između točaka izmjenjivale su se fotografije iz različitih razdoblja grada Čakovca

Nakon provedenih svih likovnih aktivnosti djeca su s odgojiteljicama doživjela susret s tradicijom u drugačijem umjetničkom izražaju, plesnom. Na kraju projekta djeci je kulturna baština bila predstavljena u suradnji s različitim kulturnim ustanovama. Sam posjet Centru za kulturu Čakovec već je bio doživljaj za polaznike dječjega vrtića, a drugačiji pogled na tradiciju i baštinu pružio im je Plesni studio Teuta. Studio suvremenoga plesa u Čakovcu djeluje tridesetak godina. Plesači su sudjelovali u kreiranju plesne predstave s povijesnom i lokalnom temom. Promjene u Međimurju i Čakovcu te legenda o pozaju motivi su koji su zaokupili voditeljicu i koreografkinju Nikolinu Mekovec. „Međimurje kak si lepo zeleno... a pod njim spi pozoj. Legenda govori da mu je glava ispod Crkve sv. Nikole u Čakovcu, a rep ispod Muzeja Međimurja i palače Zrinskih. Ali... ako se Pozoj probudi, dolazi nevolja” – ovim je riječima koreografkinja Nikolina Mekovec kratko opisala predstavu. Priča govori da se pozaj u jami okretao, a u crkvi su svijeće padale s oltara. S njim su se okretali i nebo i zemlja, tuča je padala, a poplave i potresi bijesili. Glazba za plesnu predstavu izabrana je iz djela Međimuraca: Josipa Štolcera Slavenskoga i Miroslava Magdalenića. Bogatstvo pokreta mladih plesača zaokupilo je pažnju vrtićke djece koja su pljeskom nagradila svaku izvedbu u ovome plesnom kolažu. Dinamika rasvjete pojačavala je intenciju glazbe održavajući publiku u iščekivanju. U kostime plesača uključeni su i dijelovi međimurske nošnje. Koreografski su prikazani radovi u polju, rad i život u različito vrijeme u Međimurju. Širiti afinitet prema različitim vrstama umjetnosti isto tako je zadaća i uloga odgojitelja. Integrirani pristup nekoj temi, važnoj za dječji razvoj, djeluje cjelovito na razvoj djeteta, stoga je ovakav posjet kreativna

nadogradnja na teme koje se na različite načine obrađuju u vrtiću. Nakon provedenoga projekta djeca su emocionalno mogla doživjeti sadržaj predstave i razgovarati o impresijama koje su novi poticaj za buduća stvaralaštva.

Slika 61. Plesna točka pomoću tkanine koja predstavlja zmaja pozoja u pokretu

Slika 62. Polaznici vrtića u gledalištu Centara za kulturu Čakovec

6.3. Posjet Riznici Međimurja - Muzej Međimurja Čakovec

Projekt tradicijskoga stvaralaštva u dječjem vrtiću zaokružen je posjetom Riznici Međimurja, zbirci u okviru Muzeja Međimurja u Čakovcu koja upravo slavi prvi rođendan. „Gdje prošlost poprima novu dimenziju” – slogan je interaktivnoga postava Riznice Međimurja - Muzej nematerijalne baštine. Orijentiran je na očuvanje, interpretaciju i promociju međimurske baštine obuhvaćajući nasljeđe, tradiciju, usmenu predaju, znanja i vještine. Muzej je inovativan, moderan, tehnološki osviješten, društveno odgovoran, prilagođen slijepim i slabovidnim osobama. Prezentira zaštićena nematerijalna dobra s područja Međimurja, vjerovanja, legende i predaje ovoga kraja.

Muzej je interaktivan uz ugrađene moderne tehnologije pomoću kojih se može doživjeti međimurska popevka, vidjeti hologram Petra Zrinskoga. Djeca su na nov način doživjela baštinu i povijest koju su upoznavala tijekom projekta. Prepoznali su licitarska srca, tradicijske maske, vidjeli tradicijske igračke kojima se oni igraju i koje su crtali, bogatstvo čipke i narodne nošnje, glazbene instrumente, pokladne maske iz raznih mjesta i drugo. Ponosni na svoje

znanje s identitetom u izgradnji oduševili su kustosicu koja ih je vodila. Vrijedno iskustvo djeca preporučavaju roditeljima i u međusobnoj komunikaciji. Najbolji način za prezentiranje kulturne baštine je suradnja s različitim ustanovama nudeći im najkvalitetnije sadržaje kulture. U radu na projektu neformalno informiranje i obrazovanje djece obavljaju brojne kulturne institucije poput muzeja i galerija. Muzej kao mjesto igre i učenja omogućava ostvarivanje brojnih odgojno-obrazovnih ciljeva i zadaća.

Slika 63. Selnički pikač, tradicijska maska, izložen u Riznici Međimurja

Slika 64. Djeca ispred izložene čipke govore što sve znaju o njoj

Slika 65. Ulaz u Riznicu Međimurja, u obnovljenom Starom gradu Zrinskih u Čakovcu

Slika 66. Vjerna maketa palače Zrinskih ukrašena bedemima i vodom u kanalima oko zidina

7. ZAKLJUČAK

Projekt tradicijskoga stvaralaštva provodio se u PO Stonoga, DV Cvrčak iz Čakovca od veljače do lipnja 2022. Likovni pristup baštini i tradicijskim vrijednostima za posljedicu je imao oživljavanje običaja, stihova, brojalica koje su djeca usvojila uz same spoznaje elemenata koje su istraživala. Projektni pristup, integriran u svakodnevicu, omogućava djeci razvoj poštovanja prema identitetu s kojim se poistovjećuju. Najvažnije je da su djeca raznim materijalima koje su upoznavala postala svjesni čuvari baštine koju će znati cijeniti. Najbolji način za to je upravo razvijanje ljubavi prema prošlosti, prema vrijednosti rada, ugrađivanju prošlosti u budućnost. Aktivno doživljavanje svim osjetilima, traženje informacija u okolini, uvažavanje povijesti i budućnosti koje ih očekuje odlika je zornosti koju su djeca imala u direktnome kontaktu s baštinom.

U likovnim su se aktivnostima djeca osjećala slobodno, izražavala su se kako su mogla i koliko su željela osjećajući se uspješno i kompetentno. Izražavala su svoje misli i želje stvarajući originalna djela bez ikakvih pritisaka odraslih ili vršnjaka. Nailazila su na problemske situacije, do rješenja su dolazila uz asistenciju vršnjaka, starije djece ili odgojiteljica. Motivirana su za daljnja istraživanja, donose predmete od kuće, znaju prepričati namjenu predmeta, opisati ga. U vrtiću je potrebno djecu motivirati, probuditi im interes za stvari i pojave iz njihovoga okruženja, razbuditi njihovu maštu, potaknuti njihova sjećanja i emocije te potaknuti ih i ohrabriti da svoje doživljaje izražavaju likovnim stvaralaštvom. Iskre povezanosti s tradicijom na ovaj su način zapaljene i ne smije se dozvoliti da one prestanu tinjati. Potrebno je razbuktati kreativnost u djeci i podupirati vatru želje za znanjem i istraživanjem. Ovim projektom u vrtiću, obiteljima, suradnjom s lokalnom zajednicom djeca su u sebe ugradila riznicu identiteta koju im nitko ne može oduzeti.

8. LITERATURA:

Popis literature:

Knjige:

1. Balić Šimrak, A. i sur. (2016). *Hrvatska kulturna tradicija i dječje likovno stvaralaštvo*, Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
2. Bačić, M. (2016). *Prostor interpretacije, Od umjetničkog djela bez umjetnika do umjetnika bez umjetničkog djela*, Zagreb: Matica hrvatska
3. Belamarić, D. (1987). *Dijete i oblik, likovni jezik predškolske djece*, Zagreb: Školska knjiga
4. Hranjec, S. (2011). *Međimurski narodni običaji*, Čakovec: Matica hrvatska
5. Knežević, G. (1993). *Naše kolo veliko, Hrvatski dječji folklor*, Zagreb: Ethno
6. Krnjak, L. (2009). *Moja baština, prema zapisima Lucije Krnjak uredio V.M. Kantor*, Mačkovec
7. Slunjski, E. (2001). *Integrirani predškolski kurikulum: rad djece na projektima*, Zagreb: Mali profesor
8. Šparavec, J. (2018). *Drvo ili mjesec – likovni odgoj za najmlađe*. Zagreb: Ostvarenje

Članci:

1. Dragić, J. (2016). *Tradicijska kultura kao dio odgojno-obrazovnog rada*. U: Mlinarević, V., Vonta, T. i Borovac, T., ur. *Rani i predškolski odgoj i obrazovanje – izazovi i perspektive: zbornik radova / 5. međunarodni stručni i znanstveni skup*. Osijek: Dječji vrtić Osijek, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku, str. 289-294.
2. Horvat Blažinović, K. i suradnici, priredila Horvat Blažinović K. *–Priručnik za rad sa studentima likovne kulture, Rani i predškolski odgoj i obrazovanje*

3. Kostović-Vranješ, V. (2015). *Baština - polazište za promicanje odgoja i obrazovanja za održivi razvoj*, Filozofski fakultet u Splitu, Split, str. 443.
4. Nedeljko, S., Srša, J. (2021). priredile *Kraći program Dječjeg tradicijskog stvaralaštva* - u postupku
5. Šošić, T. M. (2014). *Pojam kulturne baštine – međunarodnopravni pogled*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, str. 53.

Mrežne stranice:

1. Šarančić, S. (2014). Dobrobiti likovnog stvaralaštva. Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju. [online] 154 (1-2). str. 91-104. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/138833> (pristupljeno: 21. 5. 2022.)
2. Turistička zajednica Međimurske županije, VisitMeđimurje, http://www.visitmedimurje.com/dozivi_medimurje-vise.asp?id=15&m=1&mm=01#.YrdCW3ZBxPY (pristupljeno 25. 6. 2022.)
3. tkalaštvo. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. (pristupljeno 29. 6. 2022.)
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=61527>

9. POPIS SLIKA

Slika 1. Uzorci nastali utiskivanjem u glinu	13
Slika 2. Bojanje akrilnim bojama nakon sušenja	13
Slika 3. Licitarsko srce s ogledalcem u sredini (Irina, 6 godina).....	14
Slika 4. Dječji rad nastao po prostoručno nacrtanom obliku srca na papiru (Ria, 6 godina) ..	14
Slika 5. Tradicijske igračke u košari, manipuliranje, igranje, istraživanje	16
Slika 6. Crtanje po promatranju - konjić.....	17
Slika 7. Crtanje po promatranju - leptir	17
Slika 8. Avion (Iva, 6 godina).....	17
Slika 9. Leptir (Ena, 5 godina).....	18
Slika 10. Mia (3 godine) nanosi tempere kistom	20
Slika 11. Dijete iz starije skupine akrilnim flomasterima radi detalje.....	20
Slika 12. Koncentracija, preciznost u radu	20
Slika 13. Detalj na gotovoj kutijici, simetrija	20
Slika 14. Detalj na gotovoj kutijici, točkanje.....	20
Slika 15. Detalj na gotovoj kutijici, cvijet	21
Slika 16. i Slika 17. Zajedničke aktivnosti djece mlađe skupine.....	23
Slika 18. Tradicijska lampa iz vrtića Stonoga	23
Slika 19. Lampa na ulazu u vrtić dočekuje djecu i roditelje	24
Slika 20. Sjenčanje olovkom.....	25
Slika 21. Crtanje po promatranju	25
Slika 22. Međimurska lafra – autentična maska iz Turčišća	26
Slika 23. Tradicijska maska, poluprofil, olovka (Jakov, 6 godina)	26
Slika 24. Tradicijska maska, portret (Iva, 6 godina).....	26
Slika 25. Tradicijska maska, poluprofil (Iva, 6 godina)	27
Slika 26. Tradicijska maska, portret (Mia, 6 godina)	27
Slika 27. Razvoj fine motorike prstiju, različiti redosljed rupica u kartonu	29
Slika 28. Jaje prošarano različitim bojama u nepravilnome nizu	29
Slika 29. Koncentracija, motiviranje djeteta da završi započetu aktivnost, vraćanje u aktivnost, poticanje	29
Slika 30. Različitost stilova provlačenja konca, mješovito mlađa skupina djece.....	29
Slika 31. Prelevanci vise na užetu na terasi, djeca ih mogu dodirivati, promatrati tijekom cijele aktivnosti, promatranje sjajnoga efekta na suncu.....	31
Slika 32. Detalj na marami.....	31
Slika 33. Dječji rad Iskra (5 godina) - flomasterom izrađeni detalji, bojano vodenim bojama	31
Slika 34. Pažljivo nacrtani cvjetovi, vodena boja puštena da se razlijeva po sjajnome papiru.....	32
Slika 35. Igra bojom na otvorenom, grupni radovi.....	32
Slika 36. Cvjetovi po uzoru na prelevanec	32
Slika 37. Istinsko uživanje u cjelokupnom likovnom iskustvu na otvorenom Zrin (5 godina)	32
Slika 38. Vigo (4 god.) zamišlja što se sve nosilo u krnički.....	34
Slika 39. Djevojčice mijese glinu, a zatim ju razvlače i modeliraju.....	34
Slika 40. Posuda krnička 1	34

Slika 41. Posuda krnička 2	34
Slika 42. Posuda krnička 3	34
Slika 43. Izrada čipke (Grga, 4 godine)	36
Slika 44. Aktivnost izrade čipkanoga uzorka (Ria, 6 godina)	36
Slika 45. Izrada čipke (Gabriel, 3 godine)	36
Slika 46. Gotovi radovi na sirovim drvenim podlogama	36
Slika 47. Pažljivo provlačenje vune	39
Slika 48. Kombinacija boja za dobivanje željenoga uzorka	39
Slika 49. Završena tkanica	39
Slika 50. Kaširanje gipsom na žičanu kompoziciju uz pomoć odgojitelja	43
Slika 51. Umjetnik Mihael Štebih strpljivo odgovara na dječja pitanja	43
Slika 52. Dogovor s djecom o kompoziciji elemenata	43
Slika 53. Djeca u zajedničkom radu uvažavaju tuđe mišljenje, surađuju, vraćaju se u aktivnost, komuniciraju s umjetnikom.....	43
Slika 54. Gotovi radovi, velika uskršnja jaja	44
Slika 55. Kasnije izložena ispred vrtića	44
Slika 56. Potez kistom Mihaela Štebiha	44
Slika 57. Umjetnik asistira u miješanju boja	44
Slika 58. Iskra (5): Ovo je moj cvjetić!.....	44
Slika 59. Šarenilo uskršnjih jaja.....	44
Slika 60. U pozadini između točaka izmjenjivale su se fotografije iz različitih razdoblja grada Čakovca.....	45
Slika 61. Plesna točka pomoću tkanine koja predstavlja zmaja pozoja u pokretu.....	46
Slika 62. Polaznici vrtića u gledalištu Centara za kulturu Čakovec	46
Slika 63. Selnički pikač, tradicijska maska, izložen u Riznici Međimurja.....	47
Slika 64. Djeca ispred izložene čipke govore što sve znaju o njoj	47
Slika 65. Ulaz u Riznicu Međimurja, u obnovljenom Starom gradu Zrinskih u Čakovcu	47
Slika 66. Vjerna maketa palače Zrinskih ukrašena bedemima i vodom u kanalima oko zidina	47

Izjava o izvornosti diplomskoga rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mogega rada te se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Smiljana Nedeljko